

**САГЛЕДАТЕЉНА И ДЕЛАТНА ПОГЛАВЉА,
ИЗАБРАНА ИЗ СЕДАМ СТОТИНА ПОГЛАВЉА
ГРЧКОГ ДОБРОТОЉУБЉА**

(Овај текст је преузет из Трећег тома Добротољубља, које је објавио Манастир Хиландар. **Текст је преузет са листе СВЕТОСАВЉЕ.** Вашој пажњи топло препоручујемо ову листу као и њену интернет презентацију која обилује душекорисним штивом)

1. Један је Бог безначални, непостижни, који у потпуности има силу бића, који савршено искључује сваку мисао о **када** и **како**, с обзиром да је за све недоступан и да га никаква творевина не може познати у Његовој природи.

2. Све постојеће се назива мисливим, познатљивим: за његово познање постоје доказна начела. Бог се, међутим, именује немисливим. Ипак, на основу познатљивог и мисливог се верује да Он јесте.

3. Познања створених ствари као свој доказ имају своје сопствене основе (које се стичу природним путем). Њима се она природно и одређују. О Богу се, међутим, уз помоћ основа које се налазе у тим стварима, само верује да јесте. Он благочастивим даје исповедање и веру (тврђу од сваког доказа) да сам јесте. Вера је истинско познање које има недоказива начела, будући уверење о стварима које превазилазе ум и слово.

4. Бог је начело, средина и крај свега што постоји: почело као Творац, средина као Промислитељ, крај као Завршитељ. Јер, као што говори Писмо, *од Њега и кроз Њега и ради Њега је све* (Рим.11,36).

5. Најдостојнија поштовања јесте душа која је по природи разумна. Као благ, Бог сваку душу саздаје по свом образу, приводећи је у биће као самопокретну (слободну). Стога свака [душа] по свом произвољењу или изабира част, или својим делима самовласно сакупља бешчашће.

6. Бог је, као што је написано, Сунце правде (Мал.4,2), које све подједнако обасјава зрацима своје блакости. По своме настројењу, душа обично бива или восак (као богогубива) или блато (као вештаствољубива). Блато се по својој природи суши од сунца, док восак од њега по природи смекшава. Тако и свака вештаствољубива и светољубива душа, која по свом настројењу не прима и одбацује уразумљујуће напомене Божије, огрубљује као блато, те сама себе, слично фараону, баца у погибао. Напротив, свака богољубива душа се при томе смекшава, као восак примајући печат ликова Божанствених ствари, у духу постајући станиште Бога.

7. Онај ко је свој ум обасјао Божанственим разумевањем, ко је своје речи Божанственим песмама приучио да непрестано поштују Творца и ко је чула осветио непорочним гледањем на све - на природно добро бића по образу додаје благобиће по подобију произвољним добрим настројењем.

8. Своју душу чува неоскрнављеном онај ко свој ум принуђава да мисли једино на Бога и Његова савршенства, ко реч поставља као њиховог правилног тумача и разјаснитеља, а чула васпитава да благочастиво гледају на видљиви свет и на све што је у њему, те да души саопштавају величину разума који је у њему сакривен.

9. Ослободивши нас од горког ропства тиранима - демонима, Бог нам је даровао човекољубиво бреме богопоштовања, тј. смирење којим се укроћује сва сила ђаволска. Они који приме његово бреме могу да дођу до сваког добра и да га сачувају неукрадивим.

10. Онај ко верује боји се Бога. Онај ко се боји Бога прихвата смирење. Онај ко се смирава постаје кротак, примајући настројење које је недоступно за неприродне покрете гнева и похоте. Кротки чува заповести. Онај ко их чува - чисти се. Онај ко се очистио - озарује се. Онај ко се озарио леже са Жеником Словом у скривници тајни.

11. Земљоделац који обилази поље и гледа које дрвеће је погодно за пресађивање понекад наилази на благо. И сваки смирени и непатворени подвижник, који има равномерно душевно настројење, туђе корову земаљских страсти, слично најблаженијем Јакову на очево питање о начину брзог успеха (*Кад брже нађе, сине*) може да одговори: *Господ Бог твој даде, те изађе пред мене* (Пост.27,20). Бог нам

[понекад] и без нашег труда даје мудра сагледавања своје мудрости, услед чега ми помишљамо да смо обрели духовно благо. Искусни и опитни подвижник јесте духовни земљоделац који дивље дрво које је угледао чулима међу видљивим стварима пресађује на духовно поље и проналази благо, тј. благодатно виђење пројављивања Божије мудрости у створеним стварима.

12. Онај ко иште познање ради показивања и ко га не достиже нека не завиди ближњему и нека се не сатире тугом. Боље је да он прође припретни труд за познање, тј. труд делатне врлине. Трудољубиво испуњавајући најпре телом [врлину], он ће душу припретити за примање познања.

13. Они који се право са благочастивом намером старају да познају ствари, избегавајући свако показивање пред другима, сусрећу пресветла сагледавања. Они ће наћи указање за најверније самопознање. Таквима говори закон: Ушавши у земљу обећану, наследите *велике и добре градове* које нисте градили, *домове пуне сваких добара*, које нисте зидали, *ископане изворе*, које нисте копали, *винограде и маслине*, које нисте садили (Пон.6,10-11). Јер, онај ко живи за Бога а не за себе, постаје испуњен Божанственим даровима који нису увек приметни због претећег напада страсти.

14. Лицемер је спокојан и ћути све док мисли да га нису одгонетнули, будући задовољан славом коју стиче од праведног изгледа. Ако га открију, он изриче увредљиве речи. мислећи да вређањем других сакрије своју срамоту. Упоредјујући га са пород аспидиним, реч Писма му као лукавом наређује да роди род достојан покајања, сагласно са оним што изгледа, преобразивши и скривено настројење срца.

15. Онај ко се са циљем да повреди ближњег претвара да је пријатељ јесте вук који овчијом кожом покрива свој злочин. Сусревши простосрдичну нарав, или нешто што је хришћански једноставно речено и учињено, он их хвата и прождире. Потом користи безбројне увреде против оних чије речи и нарави напада, [набеђујући их] да *уходе слободу његову, коју има у Христу Исусу* (Гал.2,4).

16. Онај се са злим циљем претвара да је ћутљив припрема замку свом ближњем. Уколико, пак, не успе, он одлази, те својој страсти

додаје трзање срца. Онај, међутим, ко ћути ради користи умножава дружељубивост, те одлази са радошћу с обзиром да је добио просвећење које разгони таму.

17. Онај ко на сабрању братије намерно прекида слушање беседе не крије да је болестан од славољубља. Уловљен њиме, он износи многе везане и неvezане речи о предмету беседе, желећи да поквари њен ток.

18. Мудар [човек] и поучавајући и учећи жели да се учи и да учи једино корисно. Наводни, пак, мудрац и када пита и када га питају износи једино оно што храни знатижељу.

19. Онај ко је причесник добара благодати по Божијем благовољењу, и другима треба да их предаје, по речи Господњој: *На дар сте добили, на дар и дајте* (Мт.10,8). Онај ко у земљу сакрива дар клевете Дародавца као тврдог (Мт.25,24), те напушта врлину ради поштеде тела. Онај, пак, ко непријатељима продаје истину бива осуђен. Као славољубиви не подневши бешчашће, он прихвата дављење.

20. Они који се још боје борбе против страсти и страше напада невидљивих непријатеља треба да ћуте, тј. у борби за врлину не треба да употребљавају противречење, већ да се обраћају молитви, предавши Богу старање о себи и своју заштиту. Њима се у књизи Изласка говори: *Господ ће се борити за вас, а ви ућутите* (Изл.14,14). Они, пак, који по поразу непријатеља који их гоне затраже да, са осећањем благодарности, схвате коју врсту врлине да започну, треба само да откривеним срдачним ухом пазе на речи Господње, као што је и Израилу било наређено: *Почуј, Израилу* (Пон.6,4). Ономе, најзад, ко након очишћења срца незадрживо пожели Божанствено познање приличи побожна смелост због које ће му бити речено: *Зашто вичеш ка мени* (Изл.14,15). Према томе, ономе коме је ради страха наложено ћутање приличи прибегавање ка Богу. Ономе коме се наређује да слуша приличи спремност за слушање и испуњавање Господњих заповести. Онај, пак, ко је достигао духовно разумевање, треба у молитви непрестано да вапије, иштући избављење од зла и изјављујући благодарност због добијених добара.

21. Душа се никада не може пружити ка познању Бога уколико је се сам, по благом снисхођењу, не косне и не узведе к себи. Ни ум

људски никада не би могао потећи горе и примити неко Божанствено озарење кад га сам Бог не би одушевљавао (по мери његових могућности) и просвећивао Божанственим обасјањима.

22. Онај ко верује, по Јеванђељу, помера гору (Мт.17,19) греха животом делатног добра, чупајући из себе раније пристрашће према чулним стварима, које су непостојане и промењиве. Онај, пак, ко је узмогао да постане ученик, комадима хлеба духовног познања које је иримио из руку Слова насићује хиљаде, делима показујући умножавајућу силу Слова (Мт.15,32). Најзад, онај ко је узмогао да буде апостол исцељује *од сваке болести и сваке немоћи* и изгони нечисте духове (Мт.10,1). Изгоњење духова [означава] прогањање дејства страсти, исцељивање од болести - узвођење уз помоћ наде ка благочастивом настројењу оних који су га се лишили, лечење од немоћи - буђење и укрепљивање ослабљених од лењости речју о суду. Онај, опет, ко је добио *власт да стаје на змије и скорпије* (Пк. 10,19) искорењује почетак и крај греха.

23. Апостол и ученик је увек и верујући. Ученик, опет није увек апостол, премда и јесте верујући. Верујући, пак, није уједно и ученик и апостол. Уосталом, животом и сагледавањем и он може да дође до чина и достојанства (ученика), а [ученик] до чина и достојанства (апостола).

24. [Бића] која настају у времену расту до пуне мере, а затим се заустављају, с обзиром да се прекида њихов природни раст. Међутим, оно што Божија благодат ствара по поретку врлинског живота не престаје да узраста ни кад достигне савршенство. Јер, крај једнога, постаје почетак другога. Онај ко је делатном врлином пресекао трулежне страсти које живе у њему уједно започиње друга Божанствена преображења *из славе у славу* (2.Кор.3.18). Уосталом, Бог који у њему дела не престаје да твори добро. Својство светлости је да светли, а својство Бога је да чини добро. По закону, који одговара стању привремених ствари, које се рађају и умиру, поштује се субота као пресецање делања. По Јеванђељу, међутим, које одговара стању духовних и мислених ствари, субота се празнује чињењем добрих дела. Понеки на то негодују, с обзиром да не разумеју да је субота ради човека, а не човек ради суботе и да је Син Човечији Господар и суботе (Мк.2,27-28).

25. Да би душа окусила духовну радост није довољно само да победи страсти. Она треба да стекне и врлине кроз испуњавање заповести. *Не радујте*, говори Господ, *што вам се духови*, тј. дејства страсти *покуравају*, него *се радујте што су имена ваша написана на небесима*, тј. што сте по благодати усиновљења ради врлина уписани у место бестрашћа.

26. Све док се умом до [степенa] чистоте не издвојимо од своје природе и свега што је након Бога ми не можемо да сматрамо да смо стекли непромењиву навику у врлини. Тек кад се у нама љубављу установи такво настројење ми ћемо познати силу Божанственог обећања. Јер, савршена неподвижност достојних заснива се, као што треба веровати, на љубавном укореењу силе ума. Онај ко није изашао из себе и свега што се може мислити и ко се није утврдио у ћутању које превазилази свако мишљење (у прекиду свих умних покрета) никако не може бити слободан од измењивости.

27. Пошто је поставио шатор свој изван насеља, тј. пошто је своје срце и свој ум чврсто установио изван свега видљивог, велики Мојсије почиње да се поклања Богу. Пошто је ступио у примрак, тј. у безвидно и беспредметно место виђења, он пребива у вршењу најсвештенијих тајинстава (Изл.33,20-21).

28. У Светом Писму може да се разликује тело и дух, као да је неки духовни човек. Не би грешио пред истином онај ко би рекао да је буква Писма његово тело, а његов смисао - дух или душа. Јасно је да је мудар онај ко оставља тело, као нешто трулежно, и сав се прилепљује духу, као нечем нетрулежном.

29. Онај ко закон испуњава животом и владањем уздржава се од страсних дела, приносећи Богу на жртву дејство бесловесних страсти. То је њему по његовој духовној детињатости довољно за спасење.

30. Онај кога пророчка реч васпитава да одбаци страсна дела прилаже и избегавање саосећања и слагања са њима (што се иначе одвија у души) како, показујући се уздржљивим од греха лошијим делом, тј. телом, не би скривено грешио са неуздржљивошћу бољим делом, тј. душом.

31. Онај ко је искрено прихватио јеванђелски живот, одсецајући у себи почетак и крај греха, сваку врлину врши и делом и умом,

приносећи Богу жртву хвале и исповедања због избављења од стварних напада страсти. Он је слободан од мислене борбе са њима. Ненасита сладост његову душу храни надом будућих добара.

32. Осећање чулних утисака прати делатеља који се труди над вршењем врлина. Напротив, неосетљивост или неколебање чулним утисцима својствено је сагледатељу, који је свој ум усредредио у Богу, отржући га од тела и света. Један се делатним трудом на добром путу подвизава да душу одвоји од природних веза саосећања телу, због чега често осећа умор и слабљење свог доброг настројења. Други заносе тог саосећања истрже упражњавањем и пребивањем у сагледавању. Он више ничим не може да буде заробљен и задржан, поставши чист од оног чиме су га обично рањавали и задржавали они који су желели да њиме овладају.

33. Плод непослушања јесте грех, а плод послушања јесте врлина. За непослушањем следи преступање заповести и прекид савеза са Оним ко је дао заповести. За послушањем, пак, следи испуњење заповести и присније сједињење са Оним ко их је заповедио. Онај ко кроз послушање извршава заповест уједно испуњује и правду, чувајући неразрушивим и јединство љубави са Оним ко их је заповедио. Онај, пак, ко кроз непослушање преступа заповест, чини грех и себе одваја од јединства љубави са Оним ко их је заповедио.

34. Онај ко после раскидања савеза због преступа опет иде ка сједињењу најпре се удаљава од страсти, затим од страсних помисли, потом од природе и свега природног (тј. од вештаственог света), затим од мислених ствари и знања о њима (тј. од духовног света). Прешавши, најзад, разноврсност планова промисла (тј. тока дешавања), он се на непознат начин приближава самој Јединици, у којој јединој види своју постојаност, те се радује *радошћу неисказаном* (1.Пт.1,8), као онај ко је обрео *мир Божији, који превазилази сваки ум* (Фил.4,7). Он онога ко га се удостоји непрестано чува од пада.

35. Страх од геене оне који се уводе на овај пут (тј. почетнике) наводи да избегавају грех. Жеља за добијањем добара додаје усрђе онима који напредују у вршењу врлина. Тајна, пак, љубави уздиже ум изнад свега тварног, чинећи га слепим за све што је након Бога. Јер, само оне који су слепи за све што је након Бога, Господ умудрује, показујући им оно Божанствено (Пс.145,8).

36. Свако здање добара зидајући на Господу, као на некој основи вере, полагимо *злато, сребро и драго камење*, тј. чисто и непомешано богословље, светао и славни живот, божанствене помисли, бисеролика сагледавања, а не *дрва, сено и сламу* (1.Кор. 3,12), тј. идолслужење или пристрашће према чулноме, неразумни живот, страсне помисли које су лишене зрелог класја (тј. мудрих разумевања).

37. Онај ко се посветио познању треба да утврди стопе своје душе пред Господом, као што је Бог рекао Мојсију: *Ти овде стани са мном* (Исл.34,2). Треба, међутим, знати да и међу онима који стоје пред Господом постоји разлика. [То ће приметити] мудрољубац који не чита тек успут [речи]: *Има неки међу овима што стоје овде који неће окусити смрти док не виде Царство Божије да је дошло у сили* (Мк.9,1). Јер, Господ се онима који стоје пред Њим не јавља увек у слави: онима који се тек уводе на пут ка Њему (почетницима) Он долази у виду слуге, а онима који су моћни да иду за Њим на усхођење на високу гору Његовог Преображења, Он се јавља у образу Божијем, тј. као што је био пре стварања света. Према томе, један исти Господ се не јавља подједнако онима који му приступају: сагласно са вером свакога Он мења и виђење.

38. За оног ко проходи делање каже се да привремено живи у телу као странац који има циљ да вршењем врлина од душе одсече саосећање према телу и да се одвоји од вештаствених прелести. За сагледатеља се, пак, каже се да је странац у самој врлини, сагледавајући истину као у огледалу и загонеци. Јер, он још није видео лицем у лице прави изглед очекиваних добара. Сваки светитељ у односу на будућа добра *ходи као у слици*, вапијући: *Ја сам као дошљак код тебе и пролазник, као и сви оци моји* (Пс.37,7;13).

39. Добро је искати Бога, од свега се увек удаљујући, као што нам је заповеђено (Пс.45,11; 104,4). По својству садашњег живота ми у свом искању Њега не можемо доћи да граница дубине Божије. Ипак, можда ћемо достићи незнатну дубину Његову, угледавши Светињу над светињама и духовност над духовношћу. Архијереј речено образно показује када из Светиње (првог дела шатора), која је светија од предворја, улази у Светињу над светињама, која је светија од Светиње.

40. Син Бога и Оца, Бог Слово је постао Син Човечији и човек да би људе начинио боговима и синовима Божијим. Стога треба да

верујемо да ћемо бити тамо где је сада сам Христос као *глава* целог *тела* (Кол.1,18), који је код Оца постао Претеча по телу. У сабору богова, тј. спасених у средини ће стајати Бог, делећи достојанства тамошњег блаженства. Достојни неће бити удаљени местом једни од других.

41. Онај ко испуњава страсне прохтеве тела живи у Халдејској земљи као служитељ и сачинитељ идола. Уколико, пак, здраво расудивши, унеколико дође до познања начина живота који му приличи (те стекне саосећање према њему), он оставља Халдејску земљу и иде у Харан месопотамијски (Пост.И,28-31), тј. у стање које се налази на граници између врлине и греха и које још није чисто од чулне прелести. Уколико пређе границе средњег чулног разумевања добра, он ступа у добру земљу, тј. у стање које је слободно од сваког греха и незнања. Нелажно Бог [такво стање] показује и обећаје као награду за врлину онима који га љубе.

42. Онај ко ревнује за мудрољубље у духу благочашћа и ко стаје у борбени ред против невидљивих сила треба да се моли да уз њега остану и природно разликовање (добра и зла - чија светлост није велика) и просвећујућа благодат Духа. Прво васпитава тело у делатној врлини, а друга указује уму да свему претпоставља живот са мудрошћу (Муд.8,2), којом се руше *утврђења* зла и свака *охолост*, која *устаје против познања Божијега* (2.Кор.10,4). То показује и Исус Навин који је у молитви искао да *сунце стане према Гаваону*, тј. да се у њему сачува незалазна светлост познања Бога на гори мисленог сагледавања, и *месец према долини* (Ис.10, 12), тј. да природно разликовање добра и зла, које лежи над телесном немоћи, остане неизмењиво у односу на врлине.

43. Гаваон је високи ум, а долина је тело смирено смрћу. Сунце је Слово које просвећује ум, које му даје силу за сагледавања и које га избавља од сваког незнања. Месец је, пак, природни закон који обавезује тело да се по закону покори духу и прими бреме заповести. Месец се прихвата као символ природе с обзиром на његову промењивост. Уосталом, код светих природа није промењива услед стамене навике у врлини.

44. Они који траже Господа треба да га ишту у самима себи вером која се посведочује делима. *Близу ти је реч*, говори апостол, у

устима твојима и у срцу твојем, тј. реч вере (Рим.10,8). Јер, искање речи вере и јесте искање самог Христа.

45. Помишљајући о висини Божије безграничности, ми не треба да очајавамо [мислећи] да Божије човекољубље неће достићи до нас. Помишљајући на безмерну дубину нашег пада кроз грех, ми не треба да сумњамо у могућност устајања врлине која је умртвљена у нама. И једно и друго је могуће за Бога. Он може да сиђе и наш ум просвети познањем, као што може опет да подигне врлине у нама, узвисивши нас са собом, посредством дела правде. *Да не речеш у срцу својем, говори апостол: Ко ће се попети на небо. Тојест, да сведе Христа. Или: Ко ће сићиу бездан? Тојест, да изведе Христа из мртвих* (Рим.10,6).

46. Они који, слично животињама, живе једино за чула зло употребљавају творевину Божију на угађање страстима. Не схватајући очигледну реч мудрости како би познали и прославили Бога из Његове творевине и не разумевајући откуда смо ми, шта смо, каквом крају идемо и за које стремљење смо, посредством видљивог, саздани, они лутају у тами читав свој век и једино незнање о Богу обухватају обема рукама.

47. Они који пазе једино на букву Писма и који телесним служењем закону везују достојанство душе мисле да жртвама бесловесних животиња могу угодити Богу. Код њих се може наћи велика брига о телу и његовом спољашњем очишћењу. О красоти душе, која је унакажена ранама греха, они не помишљају, премда је ради ње створено сво мноштво видљивих ствари, те предан сав закон и сва Божанствена Реч.

48. [Речено је] да Господ *лежи да многе обори и подигне у Израилу* (Лк.2,34). Ако се и једно и друго узме са добре стране, [речено] ће значити: [Он лежи] да би се у вернима обориле страсти и зле помисли и подигле врлине и све богољубиве помисли.

49. *И док су врата била затворена, где се беху ученици Његови сакупили због страха од Јудејаца...* (Јн.20,19). Они који су се из страха од духова злобе у области откривења и на висини Божанствених сагледавања тврдо учврстили, закључавши чула слично вратима, примају на незнани начин Бога Слова који долази и јавља им се мимо начина чулних јављања. Он им кроз [поздрав]: *Мир вам*, даје

бестрашће, а кроз дување - заједницу Духа Светог, пружајући им и власт над злим духовима и показујући им симболе својих тајни.

50. Халдејска земља јесте страсни живот, у коме праве греховне идоле и клањају им се. Месопотамија је начин живљења који нагиње час на једну, час на другу страну. А обећана земља представља стање (духа) које је испуњено свим (духовним) добрима. Онај ко, слично древном Израиљу, буде немаран према добром настројењу, опет упада у ропство страсти и лишава се слободе која му је дарована.

51. Може се приметити да нико од светих није добровољно одлазио у Вавилон. Јер, неумесно је и неразумно да они који љубе Бога изабирају зло уместо добра. Понеки од њих су, међутим, заједно са народом били тамо одведени. Под њима ми разумемо оне који ради спасења оних који имају потребу за руководством, под посебним околностима и не сами по себи, остављају високу реч познања и прелази на учење о страстима. Због истих околности је и велики апостол сматрао да је боље да остане у телу, тј. да продужи да ученицима предаје наравствено учење, премда је имао жељу да се одвоји од наравственог учења и буде са Христом кроз надсветско и просто духовно сагледавање (Фил.1,23).

52. Свирајући у харфу, блажени Давид је успокојавао Саула, кога је давио зли дух (1.Цар.16,23). Тако и свака духовна реч (сладосна због мислених сагледавања која је проницу) успокојава раздвојени ум, ослобађајући га од зле савести која га дави.

53. *Смеђ са добрим очима*, слично великом Давиду (1.Цар. 16,12), јесте онај ко при светлости живота по Богу има и светлосарну реч познања, која му је својствена. Код таквих се добро делање повезује са сагледавањем, те прво сија разним видовима врлина, а друго блиста божанственим помислима.

54. [Човек] се моли са добије насушни хлеб. Ипак, он га не прима онаквим какав јесте, већ по мери своје пријемчивости. Као човекољубив, Хлеб живота (Јн.6,35) себе даје свима који ишту. Ипак, Он се не даје свима подједнако. Онима који су учинили велика дела правде, Он се даје више, а онима који су оскуднији у њима - мање: свакоме по мери његовог достојанства (или настројења) његовог ума.

55. Господ се посредством врлина налази поред онога ко проходи делатеља. Међутим, Он је далеко од онога ко врлине не рачуна ни у шта. Опет, Он се посредством истинског познања ствари налази поред сагледатеља. Од онога, пак, ко у томе греши у извесној мери, Он остаје далеко.

56. У почетку васпитања људи у благочастивости обично се читава ствар усмерује само на тело. На првим корацима приступања ка богочашћу ми говоримо више по букви, неголи по духу. Приступајући постепено ка духу и телесност изрека стањујући духовним сагледавањима, ми већ чисто постојимо у чистом Христу по мери доступној људима. Ми већ можемо да говоримо као апостол: *Ако и познасмо Христа по телу, но сада га (у слави Његовој) више не познајемо* (2.Кор.5,16). То се [дешава] услед простог (или чистог) приступања ума Слову без покрова, с обзиром да смо успели да од телесног разумевања Слова пређемо ка гледању славе Његове, *као Јединороднога од Оца* (Јн.1,14).

57. Онај ко је започео да живи животом у Христу превазилази и законску и природну правду, како нам наговештава и божанствени апостол, говорећи: *У Христу Исусу нити обрезање што помаже нити необрезање* (Гал.6,15). Речју *обрезање* он означаје законску правду, а речју *необрезање* подразумева сличну правду по закону природе.

58. Слово Божије је пут (Јн.14,6) за оне који, проводећи делатни живот, верно и чврсто ходе поприштем врлина, не скрећући ни на десно из таштине, ни на лево саплитањем на страсти, већ по Богу управљајући своје стопе. Аса, цар јудејски (3.Цар.15,23) није успео до краја да [поступа на тај начин]: он се разболео, као што се о њему говори, под старост ногама, ослабивши и онемоћавши да иде даље путем живота по Богу.

59. *Ја сам врата*, рекао је Господ (Јн.10,9). Оне који су добро прошли сав пут врлина у непорочном ходу свог делатног живота, Он уводи у област познања и као светлост ум показује пресветле ризнице мудрости. Он је уједно и пут, и врата, и кључ и Царство. Он је пут као Водич, кључ као Онај ко достојним откључава улаз у Божанствене ризнице, врата као Уводител, Царство као Онај ко наслеђује и који по учествовању постоји у свима.

60. Господ се назива светлошћу, животом, васкрсењем, истином. Светлошћу [се именује] као обасјање душа, као разгонитељ таме незнања, као просветитељ ума у разумевању несхватљивих ствари и показатељ тајни које су доступне једино чистима; животом - као податељ одговарајућег кретања у области Божанствених ствари душама које су га заводеле; васкрсењем - као будитељ ума од мртвог пристрашћа према вештаственом и као његов очиститељ од сваке трулежности и мртвости; истином - као даривалац неизмењивог расположења за добра дела онима који су достојни.

61. Бога у себи не прославља онај ко га само речима побожно поштује, већ онај ко ради Њега и заповести стрпљиво подноси страдања и трудове. Таквог и Бог обратно прославља славом коју има у себи. Он у себи носи благодат бестрашћа као награду за врлину по заједничарењу. Онога ко у себи прославља Бога страдањима за врлину у свом делатном животу, сам Бог прославља кроз бестрасно озарење Божанственим зрацима у стању сагледавања. Идући на добровољно страдање, Господ је рекао: *Сада се прослави Син Човечији, и Бог се прослави у Њему. Ако се Бог прослави у Њему, и Бог ће Њега прославити у себи, и одмах ће га прославити* (Јн.13,3132). Отуда је јасно да после страдања ради врлина долазе Божанствени дарови благодати.

62. Све док врши прелажење из силе у силу и из славе у славу, тј. узрастање из врлине у врлину и од познања ка познању, душа остаје дошљакиња, по реченоме: *Много обитаваше душа моја* (Пс.119,6). Јер, она треба да пређе велико растојање и мноштво степена познања да би *прошла кроз место шатора дивног, до дома Божијег, с гласом радости и исповедања одјека празнујућег* (Пс. 41,5), свагда додајући глас гласу и духовни глас духовном гласу, напредујући у духовним сагледавањима са радошћу због умом угледаних ствари, са весељем и одговарајућом благодарношћу. Такво празновање обављају сви који су добили благодат *Духа који виче у срцима њиховим: Ава, Оче* (Гал.4,6).

63. Место шатора дивног, јесте бестрасно и непоколебиво добро настројење према врлинама, због кога Бог Слово украшава душу разним красотама врлина као шатор. Дом Божији јесте познање које се састоји из многих и разних сагледавања, због којих Бог посећује душу и испуњава је мноштвом мудрости. Глас радости јесте поскакивање душе при погледу на мноштво врлина. Исповедање јесте благодарење

за славно насићење или испуњење мудрошћу. Одјек јесте непрестано тајанствено славословље које се састоји из споја и једног и другог - и радовања и исповедања.

64. Онај ко је храбро савладао телесне страсти, ко је однео довољно победа над нечистим дусима и ко је њихове помисли изагнао из области своје душе треба да се моли да му се да чисто срце и да се у његовој унутрашњости обнови прави дух, како би се благодаћу савршено очистио од рђавих помисли и испунио се божанственим помислима.

65. Онај ко је своје срце учинио чистим не само да познаје смисао и значење другостепених ствари које постоје након Бога, већ на неки начин, прошавши све њих, гледа и самог Бога. У томе се и састоји крајња граница добра. Посетивши такво срце, Бог у њему Духом пише своја слова, као на Мојсијевим таблицама, сагласно са мером узраста у добром делању и сагледавању, по заповести која тајанствено заповеда: *Расте и множи се* (Пост.35,11).

66. Свети примају ум Христов, по реченоме: *Ми имамо ум Христов* (1.Кор.2,16). Он нас не лишава наше умне силе, нити суштаствено и личносно прелази у наш ум (тј. на његово место). Он својим особинама осењује силу нашег ума и повезује у једно дејство. По мени, ум Христов има онај ко о свему мисли у Његовом духу, и кога све приводи ка мисли о Њему.

67. Ми се телом Христовим (по речи апостола: *А ви сте тело Христово, и удови понаособ* - 1.Кор, 12,27) не називамо стога што се лишавамо својих тела или што Он лично прелази у нас, раздељујући се у удове, већ стога што се и наше тело, као и Његово, ослобађа греховне трулежности. Јер, Христос је по природи као човек био безгрешан и телом и душом. И ми, који верујемо у Њега и који смо се Духом обукли у Њега, произвољењем можемо у Њему бити без греха.

68. Све док се налази у овом животу, [човек] има само делимично познање и пророштво и залог Светога Духа, ма колико да је савршен по овдашњем стању у делању и сагледавању. То стање ће једном достићи савршенство, када ће се достојним истина показати лицем у лице, тј. каква је само по себи. Тада они неће имати само део пуноте, већ ће саму пуноту носити у себи по заједничарењу. Јер,

апостол говори да ће тада сви (тј. спасени) достићи у *меру раста пуноте Христове* (Еф.4,13), у коме су сакривена сва блага премудрости и знања (Кол.2,3). По њеном појављивању ће престати оно што је делимично (1.Кор. 13,10).

69. Понеки ишту [да сазнају] какво ће бити стање оних који ће достићи савршенство у Царству Божијем. Да ли ће, наиме, и тамо постојати напредовање и прелазак (ка све бољем), или ће се одржавати непромењиво стање које је установљено? Каква ће тада бити тела и душе и како да се о томе мисли? Ако се размисли, на то би се могло рећи следеће. У односу на телесни живот, храна има двојако значење: она служи и за раст и за одржавање оних који се хране. Све док не постигнемо меру телесног узраста, ми се хранимо ради рашћења. Када се, пак, заустави у рашћењу, тело се већ храни ради одржавања. И у односу на душу храна има двојако значење. Док напредује, она се храни врлинама и сагледавањима, пролазећи све постојеће и ходећи ка мери раста пуноте Христове. Доспевши до ње, она се зауставља у напредовању и узрастању наведеним средствима, храњена непосредно већ нетрулежном храном на начин који превазилази разумевање (који је можда баш због тога виши и од узрастања). Она храну већ прима само ради одржавања даног јој боговидног савршенства и ради изјављивања безмерне сладости која долази од ње. Добијајући од ње свагда једнако благобиће, она постаје бог по причешћу Божанственом благодаћу, престајући са свим умним и чулним дејствима. Она уједно чини да се прекидају и сва природна дејства тела, које се обожује заједно са њом у мери која му је доступна. Јер, кроз душу и тело просијава једино Бог, који преобиљем славе савлађује њихова природна обележја.

70. Они који воле да иду до краја ишту да [познају] у чему ће се састојати разлика вечних станишта и обећаног наслеђа, тј. да ли у месту, или у количини и каквоти духовних савршенстава. И једнима изгледа једно, а другима друго. Онај, пак, ко је познао шта [значи]: *Царство Божије унутра је у вама* (Лк. 17,21), те: *У кући Оца мога станови су многи* (Јн.14,2), [свакако] ће стати на страну другог.

71. Царство Бога и Оца по сведржитељству припада свима који верују, а по благодати онима који се у потпуности одбацили било какво расположење према природном животу и душе и тела, тј. онима који су

стекли духовни живот и који могу да говоре: *А живим · не више ја, него живи у мени Христос* (Гал.2,20).

72. Онај ко трудовима врлине успе да умртви *удове своје који су на земљи* (Кол.3,5), те да испуњавањем заповести Слова победи свет који постоји у њему, више неће имати никакве скорби с обзиром да је оставио свет и почео да пребива у Христу, Победнику страсног света и Дародавцу сваког мира. Јер, онај ко није оставио пристрасност према вештаственоме, свакако ће имати скорб, мењајући се у осећањима заједно са изменом онога што је промењиво по природи. Онај ко је почео да живи у Христу ни под каквим видом неће већ осетити промену у вештаственом, ма каква иначе била. Стога Господ говори: *Ово сам вам казао, да у мени мир имате. У свету ћете имати жалост; али не бојте се, ја сам победио свет* (Јн.16,33). Тј. у мени, у Слову ћете имати мир, будући избављени од превртљивости и сметености земаљских ствари и страсти. У свету, тј. у пристрасности према вештаственоме ћете имати скорб услед непрестане промене једног у друго. Скорб ће имати и један и други, тј. и онај ко дејствује врлински (услед труда који је са њима повезан) и онај ко воли свет (услед губитка и лишавања у вештаственом). Ипак, код једног је она спасоносна, а код другог разорна и погубна. И за једног и за другог Господ јесте покој: за првог стога што му после труда врлина даје одмор бестрашћа у стању сагледавања, а за другог стога што му кроз покајање одузима пристрашће према трулежном.

73. Ми треба не само да смо убице телесних страсти, већ и истребитељи страсних душевних помисли, подражавајући светог који говори: *Изјутра сам убијао све грешнике земље како бих из града Господњег истребио све који чине безакоње* (Пс.108,8), тј. телесне страсти и душевне безаконе помисли.

74. Онај ко са благочастивим и правим познањем пут врлина сачува правим, не скрећући на супротну страну, схватиће посету Божију која ће му се десити услед бестрашћа, као што уверава исти свети пророк, говорећи: *Певаћу у разумећу на путу непорочном када ћеи доћи к мени* (Пс.100,2).

75. Онај ко се уводи на пут благочашћа не треба само благошћу да се руководи на испуњавање заповести. Он и сећањем на строгост судова Божанствене правде чешће треба да се подстиче на подвиг. Тако

ће он љубављу желети Божанствено, а страхом се уздржавати од рђавог. Због тога [псалмопојац] каже: *Милост и суд некаћу ти, Господе* (Пс. 100,1), сведочећи да онај ко се наслађује љубављу молитвено беседи са Богом, а онај ко се крепи страхом Њему узашиље песму.

76. Једно је пребеспочетно и надсуштаствено благо Биће, Триипостасна Јединица, Отац, Син и Дух Свети, безгранично сасуштаство Тројице. Било какво разумевање Његовог Бића, тј. како јесте, шта јесте или какав је - за створене умове остаје недоступно. Оно измиче сваком разумевању умних, не излазећи из своје природне скривености. Оно безмерно превазилази свако познање.

77. Један је Бог Отац, Јединог Сина Родитељ и Јединог Духа Светог Исходитељ: несливена Јединица и Тројица нераздељива, беспочетни Ум, Једини Родитељ Јединог, суштински беспочетног Слова и Јединог вечног Живота, тј. Духа Светог Источник.

78. Један је Бог, Јединица безначелна и надпостојећа, која нема делова и која је нераздељива. Један исти је и Јединица и Тројица.

79. Христос Бог се рађа. Са примањем тела које има разумну душу постаје човек Он који је из небића даровао биће свему што постоји. Њега је натприродно родила Дјева, не лишивши се ни једног знамења девствености. Он је постао човек, не изменивши природу и не претварајући силе. Он и ону која га је родила чини Мајком и чува Дјевом. Он чудом указује на чудо, у једном прикривајући друго. Бог је по својој природи увек тајанствено сакривен. Уколико понекад и излази из своје природне скривености, Његово појављивање је чини још скривенијом. На тај начин Он (у свом човечанском Рођењу) Дјеву чини Мајком која рађа, при чему само Рођење узне девствености чини неразрушивим.

80. Ми са вером треба да гледамо на тајну Божанственог Оваплоћења. Ми без знатижеље треба да прослављамо Онога ко је благоизволео да дође међу нас. Јер, ко би могао, надајући се на силу испитивања свога разума, рећи како се зачиње Бог Слово? Како се без семена образује Његово тело? Како је Мајка она која је и после рођења остала Дјева? Како је Онај ко је изнад сваког савршенства напредовао у узрасту (Лк.2,52)? Како је Чисти примио крштење? Како је насићавао Онај ко је сам био гладан? Како је Онај ко се сам замарао пружао силу?

Како је Онај ко је страдао делио исцелења? Како је оживотворавао Онај ко је сам умро? И како је, да прво кажемо на крају, Бог постао човек? Још тајанственије је [питање о начину] присуства ипостаси Слова у телу, премда је истовремено по природи ипостасно у Оцу. Како је Онај ко је Бог по природи постао човек по природи, не одрекавши се ни од једне природе: ни од Божанске (по којој је Бог), ни од наше (по којој је посао човек)? Све те тајне прима једино вера која исповеда постојећим ствари које су изнад речи и разума (Јев. 11,1).

81. Прекршивши заповест, Адам је познао да рођење наше природе има почетак у чулном уживању. Изгонећи је из природе, Господ није сматрао да је умесно да се сам роди од семена. Преступивши заповест, жена је показала да рођење наше природе почиње патњама. Одгонећи их од природе, Господ пије дозволио да при Његовом рађању она која га је родила претрпи кварење. Тиме Он произвољно уживање и непроизвољне патње (које су од њега настале) искључује из природе (поставши Истребитељ онога што сам није створио) и уједно учи да у духу тајанствено треба да се зачиње други живот, који се можда образује у патњи и скорбима, али се свакако окончава божанственим уживањем и бесконачним радовањем. Онај ко је створио човека постаје човек и рађа се као човек да би спасао човека. Исцеливши страсти страдањем, Он постаје Умртвитељ наших страсти, својим натприродним телесним лишавањима човекољубиво обнављајући наша духовна расположења.

82. За врлину је благотворно да се [човек] подвизава усред болних напора. У таквом случају она као награду за благодушно трпљење доноси бестрашће душе. Љубављу сједињена са Богом, душа се бестрашћем одвраћа од расположења према телу и свету. Исцрпљивање тела представља укрепљење душе.

83. Преварени чулним уживањем, ми смо истинском животу претпоставили смрт. Поднесимо благодарно телесну патњу која убија уживање како бисмо, пошто се његовом смрћу уништи и смрт која је кроз њега дошла, примили живот који се враћа у нас. Он је раније продан за уживање, а сада се опет купује за незнатну патњу тела.

84. Када је тело здраво и подмирено, обично расте сила греха. Очигледно је, међутим, да се и сила врлина подмлађује када је оно у оскудици. Храбро носимо злопаћење тела да бисмо се очистили од

душевних скверни и да бисмо се удостојили будуће славе. *Страдања садашњег времена нису ништа према слави која ће нам се открити* (Рим.8,18).

85. Лекари који лече тело не предлажу исти лек свима. И Бог који лечи душевне болести зна више начина који су пригодни за све: Он свакој души пружа оно што јој је неопходно, вршећи исцелење. Ми треба да му захвалимо што нас лечи, чак и кад осећамо муку. Јер, крај ће бити блажен.

86. Ништа толико не изобличава настројење душе као немир измодженог тела. Ако му се она пода, показаће да тело воли више неголи Бога. Уколико, пак, остане непоколебива пред таквим нападима, откриће да врлину поштује више неголи тело. Стога ће она примити Бога као сажитеља. Он је ради ње страдао нашом природом. Он и њој као некада ученицима узвикује: *Не бојте се, ја сам победио свет* (Јн.16,33).

87. Сви свети су били удеоници у васпитном кажњавању. Будимо и ми заједно са њима благодарни када се васпитно кажњавамо како бисмо се удостојили да будемо учесници и у њиховој слави. *Јер кога љуби Господ онога и кара; и бије свакога сина кога прима* (Прич.3.12; Јев.12,6).

88. Примивши ребро (тј. жену из ребра) које му је предложило уживање, Адам је човештво избацио из раја. Благоизволевши да копљем буде прободен у ребро, Господ је разбојника увео у рај. Заволимо скорбно премарање тела и омрзимо његова уживања. Такво [понашање], наиме, уводи у рај и чини да постајемо његови заједничари. Уживања, међутим, изгоне из њега и лишвају нас његових добара.

89. Поставши човек, Бог страда телом. Неће ли се због тога радовати онај ко страда, с обзиром да има Бога за саучесника у страдању? Јер, страдање са Њим постаје узрок [стицања] Царства. Истинит је, наиме, онај ко је рекао: *Са Њим страдамо да се с Њим и прославимо* (Рим.8,17).

90. Свакако је неопходно да подносимо патњу услед уживања коју је наш прародитељ растворио са нашом природом. Стога храбро

носимо привремену патњу која притупљује жаоку уживања и избавља нас од вечних мука које оно доноси.

91. Крај свих добара јесте љубав, с обзиром да она све који ходе у њој води, приводи и приближује врховном добру - Богу, Виновнику сваког добра. Она је увек верна, никада не отпада и свагда остаје непромењива. Као тврди темељ истине, вера је основа наде и љубави, које следе за њом. Нада је крепост љубави и вере, које са десне и леве стране стоје поред н.е. Она и једној и другој показује верност (Онога у кога се верује) и достојност љубави (Онога ко се воли), сама учећи путу ка Њему. Љубав је њихово испуњење, с обзиром да цела обухвата оно што је предмет последње жеље и да дарује успокојење у Њему. Уместо вере у оно што јесте и наде у оно што ће бити, она собом (и у себи) уводи у Његово поседовање као садашњег и окушање као присутног.

92. Постоје три највећа и начелна зла који су прародитељи сваког зла: незнање, самољубље и мржња. Они су међу собом сроднички повезани и подржавају једно друго. Јер, од незнања Бога [се рађа] самољубље, а од њега - мржња у односу на саприродне. И нико не противречи да их лукави изазива и буди у нама, учећи нас да злоупотребљавамо своје силе - словесност, жељу и дејственост.

93. Ка Богу треба да се узносимо словесношћу и познањем (заменењујући) незнање. Њега треба да иштемо са чежњом, чистећи је од страсти самољубља. Ми треба да се само према Богу устремљујемо са свом жељом и снагом, одвојивши је од мржње. Ми треба да настојимо да стекнемо једино Бога и да у себи саздамо Божанствену и блажену љубав која сједињује са Богом и која богољупца чини богом. Она је, дакле, од њих (тј. богопознања и богочежње) и они су ради ње.

94. Када одбацимо самољубље (које је, као што сам рекао, почетак и мајка свих зала) уједно ћемо одбацити и све што је од њега. Јер, када њега више не буде било, никакав вид или траг зла не може да се устали у нама.

95. Ми сами себе и једни друге треба да поштујемо и волимо по примеру самог Христа, који је благоволео да пострада за нас.

96. Дејство и доказ савршене љубави према Богу јесте искрено и добро расположење према ближњему. Јер, божанствени Јован говори:

Који не љуби брата свога кога види, како може љубити Бога, кога није видео (1.Јн.4,20).

97. Ето двери којима онај ко улази ступа у Светињу над светињама, удостојавајући се да постане гледалац неприступне красоте Свете и царствене Тројице.

98. Ми не можемо да се спријатељимо са Богом све док против Њега бунтујемо страстима, док радо плаћамо данак греха злом тиранину и упропаститељу душа наших и док одлучно не устанемо у рат против лукавога. Све дотле смо ми непријатељи и противници Богу, без обзира што присвајамо име верујућих: све дотле ми самовољно робујемо страстима бешчашћа. Ми нећемо имати никакве користи од светског мира с обзиром да нам душа има рђаво настројење, те устаје против свог Творца, избегавајући да стане под Његову царску власт. Напротив, она се продаје безбројним злим господарима који је гурају у грехе, лажљиво је учећи да уместо спасоносног пута бира пут који води у погибао.

99. Бог нас је саздао да бисмо постали *причесници Божанске природе* (2.Пт.1,4) и причесници Његове вечности и да бисмо му постали подобни (1.Јн.3,2) по благодатном обожењу. Ради тога је све што постоји саздано и постоји, а непостојеће се још приводи у биће и рађа.

100. Уколико хоћемо да се називамо и будемо Божији, прихватимо подвиг да Слово не предајемо страдању (слично Јуди). те да се не одричемо од Њега (слично Петру). Одрицање од Слова јесте одбијање да се чини добро услед неког страха, а издајство јесте намерно грешење делом и самовољни порив ка сагрешењу.

101. Отргнувши људе једне од других и криво протумачивши закон, самољубље и телесно мудровање је расекло једну природу (једноприродних) на многе делове, доневши суровост која је обузела све и наоружавши природу против саме себе (тј. људе једне против других). Онај, пак, ко здравим смислом и благородним мудровањем успе да уништи такво настројење природе, најпре самоме себи указује милост. Јер, он своме срцу даје настројење које одговара природи. Он се таквим настројењем и самом Богу приближује, показујући на себи шта значи бити по образу и како је благољепно Бог на почетку саздао

нашу природу подобну себи. Она је прејасно у себи одражавала Његову благод, с обзиром да ју је у свему саздао сличном себи, тј. бистром, мирном, несмутљивом. Она беше са Богом и са самом собом тесно везана љубављу по којој Бога грлимо са чежњом (тј. као жељено добро), а једни друге са саосећањем (с обзиром да смо једне природе).

102. Човекољубиви Бог је постао човек да би људску природу (тј. све људе) сабрао себи и зауставио њену склоност ка злу, којом сама себе раздељује и којом сама на себе устаје, немајући никаквог застоја услед непостојане покретљивости (измењивости) расположења у односу на друге.

103. Одрецимо се по својим силама уживања садашњег живота од страха због његових тескоба, те ћемо се у потпуности избавити од сваке страсне помисли и од сваке демонске замке. Јер, ми ради уживања волимо страсти и ради патње бежимо од врлина.

104. Прелест и страст греха обично ишчезавају заједно са испуњењем услова којима се они врше. Сам опит указује да после сваке греховног уживања следи скорбна патња. Стога [грешни] човек има пуно стремљење ка страстима и пуну одвратност према непријатности и патњи, сматрајући (иако је немогуће) да их може одвојити међусобно. Хотећи да своје самољубље наслађује једино уживањем и не трпећи никакву патњу, он (по обичају заслепљен страшћу) заборавља да греховна сласт никада не бива без горчине незадовољства. Јер, са греховним уживањем је по природи растворена горчина патње. Они који је окушају заборављају [ту чињеницу] услед обузетости страсном слашћу. Сласт обузима сву њихову пажњу, услед чега је од њихових чула сакривено оно што потом следи. Из самољубља стреми се за сластима и старајући се да на сваки начин избегнемо горчину, ми у себи рађамо безбројне пропадљиве страсти.

105. Такво осећање сласти и горчине не доживљава онај ко се, ослободивши се од сваке телесне склоности, сједињује или пре прилепљује умом за Бога, који је уистину најдраже, најдрагоценије и највише добро.

106. Богу нико не може да служи чисто уколико у потпуности не очисти душу. Нико ни твари не може да служи уколико не угађа телу. Вршећи пропадљиво телесно служење као сластољубив, човек

непрестано доживљава и уживање и патњу, кушајући од дрвета непослушности, у коме је у исто време растворено познање добра и зла које се чулима опажа на самом делу.

107. Где не влада разум обично је присутна власт чула, са којом је некако растворена сила греха која кроз сласт душу вуче ка жаљењу тела, које јој је сродно по природи. Услед тога она на себе узима страсно и сластољубиво старање о телу (као неко своје природно дело), које човека одводи од правог природног живота и наводи га да постане творац зла које нема самостално постојање.

108. Зло за словесну душу јесте заборав њених природних добара, који настаје због страсног односа према телу и свету. Уколико постане руководитељ, ум га уништава својим познањем духовних поредака. Он како приличи тумачи настанак и природу света и тела, наводећи душу у духовну област која јој је сродна и у коју више не улази закон греха, с обзиром да му недостаје чуло које би могло да му послужи као мост којим би га довео до ума (или до умне духовне области). Сви ранији односи тог чула према души су разрушени и сви чулни призори су мимоиђени, услед чега их ум уопште не осећа, поставши им туђ како по настројењу, тако и по природи.

109. Држећи страсти у својој власти, ум чула чини оруђима врлина. Држећи, пак, ум у својим рукама, страсти чула усмеравају ка греху. Стога душа треба трезвоумно да гледа и расуђује о начину доброг вида дејствовања, како би оно што је раније користила при вршењу греха [сада] употребљавала за рађање и утврђивање врлина.

110. Свето Јеванђеље доноси одрицање од телесног живота и прихватање духовног живота. Ја говорим о онима који увек умиру (1.Кор.15,31) по човеку, тј. по људском телу у свету овог живота. Они, по божанственом апостолу, живе само за Бога Духом. Они више не живе својим животом, него у њима живи Христос (Гал.2,20). На тај начин се мртви телом сматрају и они који у овом свету имају велике скорби, мучења, тескобе, али са радошћу трпе гоњења и искушења сваке врсте.

111. Свака страст се састоји и рађа из споја нечег чулног са чулом при скретању природних делатних сила, тј. раздражајне (или желатељне) силе од исправног и природног начина њеног дејства.

Уколико ум, увидевши циљ спајања чулног предмета, чула и природне делатне силе која у њему учествује, својим расуђивањем успе да свакога посебно призове у њему својствено стање, свакога сагледавајући самог по себи (тј. чулни предмет без односа са чулом, чуло без његовог сродства са чулним предметом и делатну силу која у томе учествује)на пример, жељу, или неку другу) без страсног расположења према чулном предмету или осећању), спој страсти ће се здробити и расејати као и теле које су некада излили Израилци (Изл.32,20). Он ће се расути по води познања, при чему ће се потпуно уништити и најтананије помишљање на страсти, пошто се ствари које је изазивају врате у стање које им је својствено по природи.

112. Живот који је испрљан многим греховним падовима због телесних страсти јесте опогањена хаљина (Јд.23). Јер, начином свог живота, као неком одећом, сваки човек обично пројављује какав је - праведан или неправедан. Један има чисту одећу, тј. врлински живот, а другоме је са живот испрљан злим делима. Или боље, хаљина опогањена од тела јесте унутрашње настројење и расположење душе. У души се уобличује образ по савести (или пред савешћу) на основу сећања на рђаве покрете и дејства који произилазе од тела. Видећи непрестано на себи такву одећу, она се прожима смрадом страсти. Од духа се кроз разумно међусобно спајање врлина у души образује нетрулежна одећа. Кад се обуче у њу, душа постаје добра и славна. Од тела се, опет, кроз пропадљивост разних страсти и њиховог међусобног сродства ствара нека нечиста и опогањена одећа за душу, показујући њене особине и налажући на њу други образ и подобије уместо Божанственог.

113. Тврда и верна основа наде на обожење људске природе јесте Очовечење Бога, по коме човек постаје бог у мери у којој је Бог постао човек. Јер, очигледно је да Онај ко је постао човек без греха може и природу да обожује, уопште је не претварајући у Божанство. Он, на име, може да је узвиси до себе у мери у којој се сам смирио човека ради. Тајанствено нас томе поучавајући, велики апостол говори да ће се у вековима који долазе показати *превелико богатство благодати* Божије (Еф.2,7).

114. Нечистотом уживања као рђом покривену душу чисти болна патња. Када она на делу позна штету од наклоности према вештаственоме, болна патња сасвим искорењује у њој сваку склоност

према уживању. Стога Бог по праведном суду попушта ђаволу да угњетава људе мучним скорбима.

115. Уживање и патња, те жеља и страх који их следе нису у почетку били створени заједно са људском природом. У супротном би они припадали броју црта које је одређују. Говорећи у складу са учењем великог Григорија Ниског, они су уведени након губитка савршенства, које је било својственој нашој природи. Они су припојени уз најбесловеснији део паше природе. Одмах после преступања заповести преко њих се одмах очигледно и јасно показала наша сличност са бесловесним животињама, [која као да је заменила] блажено подобије Божије. Јер, требало је да, по помрачењу достојанства словесности, људска природа праведно трпи казну од онога чиме је усвојило црте бесловесности. Бог је премудро устројио да човек на тај начин схвата предност словесности.

116. И страсти постају добре у рукама ревнитеља за добро и спасоносни живот. Мудро их одвојивши од телесног, они их употребљавају за стицање небеског. Наиме, жељу чине чежњивим кретањем духовног стремљења ка Божанственим добрима, сластољубље - живим радовањем под дејством усхићења ума Божанственим даровима, страх - предупређујућим старањем да се не подвргну будућем мучењу због сагрешења, тугу - кајањем усмереним на исправљање садашњег зла. Укратко речено, они се страстима служе да би уништили или одбили садашње или очекивано зло, као и да би стекли и сачували врлине и познања. Слично и мудри лекари уништавају или одбијају већ постојећу повреду или штету која ће се појавити у телу од отрова отровнице.

117. Закон Првог Завета делатним мудрољубљем чисти нашу природу од сваке скверни. Закон Новог Завета сагледатељним тајноводством мислено узводи ум од телесног ка призорима мислених ствари, које су му сродне.

118. Свето Писмо само почетнике и оне који се још налазе у предверју Божанственог дома врлина назива страшљивима (тј. онима који се руководе страхом). Оне који су стекли сразмерну навику у разумевању и у начину вршења врлина обично назива напреднима. Оне, пак, који су се духовним разумевањем попели на сам врх истинског познања врлина оно назива савршенима. Према томе, онај ко

се одвојио од ветхог пребивања у страстима и ко је све своје расположење, по дејству страха, предао Божанственим заповестима неће бити лишен ни једног добра које приличи почетницима, премда и није стекао навику у врлинама и премда није постао причесник мудрости о којој се говори *међу савршенима* (1.Кор.2,6). Исто тако ни онај који напредује неће бити лишен ни једног добра које приличи његовом степену, премда још није стекао зрело познање Божанствених ствари које је својствено савршенима. Савршени, пак, тајанствено се удостојивши сагледатељног богословља и свој ум начинивши чистим од сваког вештаственог маштања, усађују у себе Божанствену љубав која без икаквог недостатка носи пуно подобије образа Божанствене красоте.

119. Страх може бити двострук: чисти и нечисти. Страх који се рађа услед греха под дејством очекивања мука јесте нечист. Он као свој узрок има грех кога смо свесни. Он није трајан, с обзиром да ишчезава када кроз покајање ишчезне грех. Постоји и чисти страх који је сталан у души. Он никада не одлази: ни кад нема плашљивог неспокојства које изазивају греси. Он је некако свагда присутан поред Бога, тј. као неки данак од стране твари, који пројављује свима природно страхопоштовање пред Његовом величином, која надмашује свако царство и силу.

120. Дух Свети јесте у свима: Он све обухвата, о свима промишља и код свих покреће природна семена (добра). У онима који су под законом Он се углавном показује као указатељ престапа заповести и просветитељ предсказаног Христовог обећања. У свима који су у Христу Он, осим реченог, спроводи усиновљење. Као давалац мудрости, пак, Он ни у једном од наведених лица не постоји просто и безусловно: Он је само у онима који су се, разумевајући дело и живећи богоподобно, учинили достојним Његовог Божанског уселења. Јер, онај ко не чини вољу Божију има неразумно срце (чак и да је верујући), у коме делају зле помисли, и тело обележено гресима, с обзиром да је увек пуно нечистим страсним похотама.

121. Бог који жели да се сви људи спасу и који је гладан њиховог обожења, надменост и таштину исушује проклетством, као бесплодну смокву (Мт.21,19), хотећи да они праву праведност претпостављају показној праведности, скидајући са себе лицемерни хитон добронаравне спољашњости. Божанствена Реч хоће да они искрено

приступају врлини, те да остало време проводе у благочастивом животу, старајући се да више пред Богом држе добро расположење душе, неголи да пред људима показују спољашњи добронаравни изглед.

122. Ђаво је и непријатељ Божији и осветник. Он је непријатељ када из мржње према Њему показује преварну и погубну љубав према људима, побуђујући разне страсти. Он слашћу којом од њих очекујемо вара наше произвољење које привремена добра претпоставља вечном благу. Њима он потпуно обузима расположење душе, одвајајући нас од Божанствене љубави и чинећи нас произвољним непријатељима нашег Творца. Пошто је на нас излио сву своју мржњу, он постаје и осветник када тражи нашу казну, с обзиром да смо му се кроз грех потчинили. Јер, ђаво изнад свега воли да види како се човек кажњава. Када му је дозвољено, он слично бури налеће на оне над којима је, по попуштењу Божијем, добио власт. Он измишља разна произвољна страдања (због произвољних страсти) не ради жеље да испуни наредбу Божију, већ ради насићења своје страсне мржње према нама. Он [жели] да душа, изнемогавши под тежином скорби и невоља, одбаци сваку наду на Божанствену помоћ, те да наилазак мучних случајности уместо уразумљења код ње изазове губитак вере у само постојање Бога.

123. Без Божијег попуштења ни сами демони ни у чему не могу да служе ђаволу. Јер, Бог зна како да са одговарајућим човекољубивим и благим промишљањем допушта ђаволу да кроз своје слуге врши разна кажњавања за оно у чему смо сагрешили. Писмо нам о томе јасно сведочи у приповести о Јову. У њој се каже да ђаво Јову није могао да учини савршено ништа без Божанственог допуштења.

124. Као благ и желећи да из нас у потпуности ишчупа семе зла, тј. сластољубиву похоту која ум лишава Божанствене љубави, Бог допушта ђаволу да на нас наводи патњу и страдања, како бисмо горчином очистили душу од отрова ранијих похота и прихватили мржњу и потпуну одвратност према новим, које само прелашћују чулност. [Кроз патњу човек види] да му оне при ранијем уживању ни у чему нису користиле (осим што су донеле мучне последице). На тај начин Бог саму мучну и човекомрзачку силу непријатеља чини узроком повратка ка врлини оних који су произвољно грешили против ње.

125. Онај ко страда због гажења благодати невољу која му се дешава прихвата са благодарношћу и радошћу уколико схвати циљ Божанственог промишљања које га лечи, те радо исправља грех због кога се кажњава. Онај, пак, ко остаје неосетљив према исцелитељским намерама, бива праведно лишен благодати која му је дата. Он се предаје сметености страсти, будући препуштен остваривању онога ка чему има унутрашње расположење и стремљење.

126. Онај ко са благодарношћу не прима мучну патњу која кроз невољна искушења на њега наилази по Божијем допуштењу ради његовог исправљања и ко не покајању не одбаци самомњење, по коме сам себи изгледа праведан - биће предан у плен, трпеће ланце и узне, глад, смрт и мач и сасвим се протерати из своје земље с обзиром да се противио Божанственим опредељењима праведних судова и самовољно одбијао да се сложи да по Божанственој наредби буде под јармом вавилонског цара. Све то и много Друго трпи и онај ко се изводи (као из своје земље) из благог настројења и навике у духу врлина и познања, те услед гордости и сујетног мишљења о себи одбија да, ради очишћења својих грехова, добровољно проживи у *невољама*, у *гоњењима*, у *тескобама*, како каже божанствени апостол (2.Кор.12,10; 6,4). Велики апостол је знао да спољашње унижење кроз телесну невољу има својство да у души чува Божанствене ризнице. Он их је трпео добровољно и за себе и за оне којима је кроз себе требало да пројави образац вере и врлине. На тај начин су они, страдајући због неке своје кривице (слично Коринћанину који се подвргао епитимији - 1.Кор.12,4), пред собом као утеху и пример за подражавање имали онога ко невино страда.

127. Божанствени апостол разна дејства Светога Духа назива разним даровима. Њих саопштава исти Дух (1.Кор.12,4). Јављање Духа се даје по мери вере која се налази у свакоме и по учествовању у извесном дару. Наиме, свако од верујућих прима дејство Духа у складу са вером и са душевним настројењем које постоји у њему. Оно му даје довољно расположење и силу да испуњава заповести.

128. Један [човек] добија реч мудрости, други реч знања, други - веру, а други неки од осталих дарова које набраја велики апостол (1.Кор.12,8-12). Један по мери кроз Духа добија дар савршене и непосредне љубави према Богу која нема ничега вештаственог, други кроз истог Духа прима дар савршене љубави према ближњему, а други

- неки други дар од истог Духа, као што сам рекао. Свако има неки дар који у њему делује. Јер, свако делатно и силно расположење за испуњавање заповести апостол назива даром Духа.

129. Вера је сила која сву унутрашњост држи у добром настројењу. Она је, заправо, само добро настројење које пружа натприродно, непосредно и савршено сједињење верујућег са Богом у кога верује.

130. Састојећи се из душе и тела, човек подлеже дејству два закона - закона тела и закона духа. Закон тела има чулно дејство, а закон духа - мислено или духовно. Делујући чулно, закон тела обично везује са вештаством, а закон духа, дејствујући мислено или духовно, непосредно сједињује са Богом. Биће стога савршено природно да онај ко *не посумња у срцу своје* (Мк.11,23), тј. не пресече непосредно сједињење са Богом које се остварује кроз веру, као бестрасни (или још пре као онај ко је постао бог због сједињења са Богом кроз веру) каже *гори овој: Пређи одавде тамо*, и да она пређе (Мт.17,20). Том речју се као прстом указује да су мудровање и закон тела заиста тешки и тешкопокретни, а за наше природне силе - и сасвим непокретни и непомерљиви.

131. Кроз чулност се у човекову природу укоренила сила бесловесног стремљења према животу или животности. Стога многи сматрају да човек није ништа друго до тело које има једино способност за наслађивање садашњим животом.

132. Рекавши: *Иштите најпре Царство Божије и правду његову* (Мт.6,33), тј. пре свега познање истине и потом делатно упражњавање у стицању преподобне нарави, Господ је очигледно показао да верујући треба да ишту једино Божанствено познање и врлине, којима се оно украшује.

133. Много тога верујући треба да ишту ради богопознања и врлине: ослобођење од страсти, трпљење искушења, схватање врлина и начина делања који им одговарају, изгнање пристрашћа душе према телу, одстрањивање расположења чула према чулном, савршено одвајање ума од свега тварног. Уопштено речено, безбројно је мноштво ствари које су неопходне за удаљење од греха и незнања, те стицање познања и врлина. Стога је Господ и рекао: *И све што узштите у*

молитви верујући, добићете (Мт.21,22). Он саопштава да благочастиви са разумом и вером треба да ишту и траже све што помаже стицање богопознања и врлина, и само то. Јер, то је спасоносно за нас и Господ га увек даје онима који траже.

134. *Мирис живота за живот* (2.Кор.2,16) беше апостол како својим примером који је све верне подстицао да делатно стреме ка стицању миомириса врлина, тако и као проповедник послушности речи благодати која од чулног живота приводи духовном животу. *Мирис смрти за смрт*, пак, беше за оне који су од смрти незнања склизнули у смрт неверја, омогућивши им да осете осуду која их очекује.

135. Постоје три силе у души: словесна, раздражајна и желатељна. Мисленом ми иштемо да знамо шта је добро, желатељном - чезнемо за спознатим добром, а раздражајном се подвизавамо и боримо за њега. Они који љубе Бога њима стреме ка Божанственој врлини и познању, једном иштући, другом желећи, а трећом се подвизавајући. Они примају нетрулежну храну и познање Божанствених ствари које пуни ум.

136. Саздавши људску природу, Бог је са бићем које јој је даровао по својој вољи спојио и силу да испуњава долично. Под том силом подразумевам суштински положено у нашу природу кретање (стремљење) ка вршењу врлина, које се свесно пројављује на делу по вољи онога ко га има.

137. Уколико се буде држао једино чулног разликовања ствари на основу пријатности и непријатности која је својствена телу, човек ће, преступивши Божанствену заповест, окусити од дрвета познања добра и зла, тј. од чулне бесловесности или неразумности. Он ће умети једино добро да разликује оно што служи за одржање целовитости тела. Стога ће пријатно прихватати као добро, док ће непријатно избегавати као зло. Међутим, уколико се буде у потпуности држао једино умног расуђивања, које добро разликује временско од вечног, он ће, очувавши Божанствену заповест, окусити од дрвета живота, тј. мудрости (које се изграђује у уму). [На тај начин], он ће добро умети да разликује оно што служи на спасење душе, примајући славу вечних добара за добро, док ће трулежност временских добара одбацивати као зло.

138. Добро за ум јесте бестрасно расположење за духовно, а зло - страсна склоност према чулноме. За чула добро представља страсно кретање према телу, по наговору сластољубиве похоте, а зло - непријатно стање изазвано његовим лишавањем.

139. Виноград даје вино, вино изазива пијаност, а пијаност - иступљење (тј. привремени зли губитак свести). И живи ум (који се може упоредити са виноградом) рађа познање (када се обрађује врлинама), а познање рађа добро иступљење, које ум вади из чулних уза.

140. Заједно са помислима о чулним стварима лукави злобно [у нас] полаже и уобразиљу о њиховим спољашњим изгледима и облицима, чиме обично побуђује страсне жеље. [Он у томе успева] када се наша словесна делатност зауставља у свом прелажењу ка мисленом и духовном посредством чула. На тај начин непријатељ успева да поквари душу, гурајући је у страсни немир.

141. Слово Божије јесте светлост и огањ с обзиром да осветљује природне помисли и спаљује неприродне. Оно разгони мрак чулног живота код оних који кроз испуњавање заповести стреме ка очекиваном бољем животу, док оне који се самовољно из љубави према телу држе тамне ноћи (чулног) живота кажњава огњем суда и осуде.

142. Сила нашег ума је по природи способна да спознаје телесна и бестелесна бића. Познање, пак, о Светој Тројици она прима једино по благодати. Она само верује да Она постоји, не усуђујући се да пита шта је по природи, као што (чини) демонски ум.

143. Онај ко је чистим оком вере угледао лепоту будућих добара радо прихвата да се повинује наредби која налаже да изађе из своје земље, од својих сродника, и дома очевог, остављајући свако саосећање и пристрашће према телу, осећању и свему чулноме. Уколико се деси неко искушење са те стране, он показује [мисао која иде] изнад природе, с обзиром да природи 1фетиостанл,а њен узрок, слично великом Аврааму који је Бога претпоставио Исааку (Пост.22,1).

144. Онај ко се стара да проходи врлину и да изучава Божанствена Писма немајући у виду славу, нити лакомост, нити лаж,

нити човекоугађање, нити показивање (1.Сол.2,3-5), са разумом ходи путем истине. Он све дела и говори и помишља ради Бога.

145. Онај ко пости и уздржава се од сваке хране која распаљује страсти и чини много тога другог што може да помогне у избављењу душе од греховних стремљења, припрема пут о коме се каже: *Приправите пут Господњи* (Лк.3,4). Онај, пак, ко наведени начин живота не узима ради богоугађања, већ ради таштине или лакомости, ради лажи и човекоугађања или ради нечег другог, у ствари Божије стазе не чини правим. Он ће понети труд у припреми пута, али се неће удостојити да Бог заједно са њим ходи по њему.

146. Онај ко се посветио истинском животу зна да свака скорб (и произвољна и невољна) јесте смрт за родитељку смрти - похоту (Јак.1,15). Стога он свако сусретање оштрих невољних искушења прима са радошћу и весељем, трпљењем чинећи да скорби постану лаган и гладак пут ка награди *небескога призвања* (Фил.3,14), коју добијају они који незаблудиво и благочасно проходе божанствено путовање. Јер, смрт похоте јесте скорб, било да је произвољна, било да наилази мимо наше воље.

147. Онај ко многокриву и многосоставну похоту (која се многообразно сплела са свим чулним) успе да подави уздржањем, криве путеве ће начинити правим. Онај, пак, ко несносне и жестоке скорби које наилазе потре трпљењем оштре путеве ће начинити глатким. Као награду за врлину и за труд ради ње, тј. због њиховог доброг и законитог прихватања, он ће, по писаноме, *угледати спасење Божије* (Ис.40,5). Он је похоту победио жељом врлина, а патњу скорби је подавио љубављу према истини, једним и другим храбро вршећи божанствене подвиге.

148. Онај ко уздржањем исправља накривљеност (тј. неуравнотеженост и развалине) произвољних страсти (тј. покрета похоте) и ко трпљењем изглађује оштре случајности произвољних искушења (тј. разне видове скорби), чинећи их равним путем, по правди ће *угледати спасење Божије*. Јер, он је постао чист срцем којим, услед врлина и побожних сагледавања, гледа Бога на крају борби и подвига, по речи Господњој: *Блажени чисти срцем, јер ће Бога видети* (Мт.5,8). Због трудова у вршењу врлина он прима благодат бестрашћа *без које нико неће видети* Бога.

149. Све док у себи има живо сећање на Бога, ум иште Господа кроз сагледавање (Пс.26.4; 8), премда не просто, него у страху Господњем (2.Днев,26,5), тј. са испуњавањем заповести. Јер, онај ко иште Господа неће успети да га нађе уколико се не држи тог испуњавања, с обзиром да га није тражио у страху Господњем. Њему ће Господ помоћи, с обзиром да помаже свакоме ко са познањем чини оно што је неопходно. Он ће га научити разним врлинама, откривајући му истинско значење створених ствари.

150. Без вере, наде и љубави се ништа рђаво до краја не може истребити, као што се ни ништа добро у потпуности не може утврдити у нама. Вера ум који се бори убеђује да прибегава Богу и побуђује га на храброст, уверавајући га да су за њега спремна разна духовна оружја. Нада је за њега необмањиви јемац Божанствене помоћи, обећавајући му савлађивање супротних сила. Љубав га, пак, чини тешко одвојивим, или боље речено - неодвојивим од сродног спајања са Божанственим, чак и у време саме борбе, прилепљујући сву силу његовог расположења чежњи ка Божанственом.

151. Вера теши ум који се бори, бодрећи га [очекивањем] несумњиве помоћи. Стављајући пред очи помоћ којој се верује, нада одбија напад противника. Љубав, пак, за богољубиви ум чини мртвим (или неделатним) напад непријатеља, савршено га разоружавајући чежњивим устремљењем ка Богу.

152. Обраћање Богу само по себи јасно сведочи о пуном срдачном прихватању Божанствене наде, без које никада, ни код кога и ни по чему не бива устремљења ка Богу. Јер, нади је својствено да пред очима представља будућност као садашњост, те да оне које напада непријатељска сила уверава да од њих не одступа Бог који их покрива. За Њега и ради Њега светима и предстоји борба. Јер, без очекивања нечег што се тешко или лако испуњава нико се не окреће ка добру.

153. Сваки ум, који је опасан Божанственом силом у виду некаквих старешина или кнезова, има: словесну силу, у којој се рађа разумна вера, која учи да увек сагледавамо Бога као неизрециво присутног и да се наслађујемо надом будућих добара као да су садашња; желатељну силу, у којој се укорењује Божанствена љубав која произвољење прилепљује уз чежњу за најчистијим Божанством и која чини да имамо неодвојиво расположење према Жељеноме, и

раздражајну силу, у коју се силно настањује Божанствени мир, који све покрете жеља устремљује ка љубави према Божанству. Сваки ум ове силе има као помоћнике у искорењивању зла и у насађивању и чувању врлина.

154. Онај ко се најпре није очистио од страсти не треба да се упушта у разматрање природних ствари, с обзиром да образи чулних ствари могу његов ум увући у страст, будући да их се није потпуно ослободио. Из угађања чулности дуго се задржавајући у својим маштањима на видљивости чулних ствари, ум ствара нечисте страсти, те остаје без снаге да кроз сагледавање пређе на мислене ствари, које су му сродне.

155. Онај ко за време устајања страсти храбро закључа чула у потпуности изгони маштање и сећање на чулне ствари, те потпуно дави природне покрете ума који се усмеравају на испитивање онога што је ван њега. Уз помоћ Божанствене благодати, он ће победоносно посрамити зло, тиранско насиље страсти и ђавола које на њега устаје.

156. Када је ум безуман, гнев незадржив, а похота скотска, доспева се до незнања и својевољности, те срамни покрети овладавају душом. Тада греховна навика наступа са силом, помешавши се са разним чулним сластима.

157. Ум који је научио да разумно избегава невидљиве сукобе и борбе {са невидљивим непријатељима) у време напада злих сила не треба да приступа природном расуђивању, нити било чему другом. Он треба само да се моли, да трудом замара тело, да са свим старањем пресеца вештаствено мудровање, те да чува зидине града, тј. темељне душевне врлине или начине чувања врлина - уздржање и трпљење. [У супротном] ће непријатељ десним [прилозима] да преласти душу, уловивши њену вољу на своју страну и удаљивши је од Бога, појећи је мутном течношћу (Ав.2, 15). [На тај начин] он наводним добром наводи на зло срца која ишту добро.

158. Онај ко је расудљивим и свеобухватним уздржањем и трпљењем храбро закључао чула, те душевним силама преградио улаз чулних образа у ум, са лакоћом руши све зле замке ђавола, терајући га назад са стидом *истим путем којим је и дошао* (4.Цар. 19,33).

159. Онај ко се за време искушења уздржава од помишљања на ствари и са усредсређеношћу ума на себе и на Бога остаје прилежан у молитви [одвајајући се] од свега - убија греховну склоност, те чини да се ђаво са стидом враћа назад. Он се души приближио са уобичајеном дрскошћу, надајући се на поменути склоност и помислима гордости устајући на истину. Познавши, пострадавши и учинивши речено, велики Давид је, [износећи] свој опит поретка мислене борбе, рекао: *Кад устане грешник наспрам мене постадох глупом и понизих се и ућутах од добара* (Пс.38,2-3). После њега је и божанствени Јеремија наређивао народу да *не излази на њиве и не ходи по путу док мач непријатељски кружи наоколо* (Јер.6,25).

160. Природне жеље и задовољства не подлежу прекору с обзиром да су неопходне последице устројства наше природе. Јер, они нам и мимо наше воље по природи пружају задовољство: храна задовољава претходећу глад, пиће утољује муку жеђи, сан обнавља силе које су истрошене будним стањем, као и све друго што бива код нас по природним потребама, неопходно ради благостања наше природе и корисно за стицање врлина код оних који ревнују за њих. Све је то умесно код оних који избегавају греховно саплитање и који [се држе] разумне мере, не допуштајући да се подвргну ропству произвољно насталим прекорним и противприродним страстима, које у нама као једини узрок имају неразумно управљање кретања природних потреба и жеља. Они, уосталом, у нама нису уређени да би нас пратили и у бесмртан и дуговечни живот.

161. Највиша благост је учинила да божанствене и бестелесне природе мислених ствари одражавају неизрециву Божанску славу: оне су, сагласно са својом природом, способне да прихватају сво несхватљиво благољепије неприступне красоте. Чак су се и у чулним тварима (које су у многome иза мислених бића) запечатали очигледни трагови њене величине. Људски ум који се у њих удубљује, они могу управно да преносе ка Богу, уздижући га изнад свега видљивог и уводећи га у област врховног блаженства.

162. Делатно мудрољубље делатеља чини вишим од страсти, а сагледатељно мудрољубље znalца поставља изнад свега видљивог, узводећи његов ум ка предметима који су му сродни.

163. Онај ко са делањем сједињује познање и са познањем делање јесте престо Божији и подножје ногу Његових: престо по

познању и подножје по делању. Онај ко би назвао небом ум који је очишћен од сваког маштања о вештаственом и који је увек заузет, или пре украшен извученим мислима о Божанственом, не би отишао, чини ми се, далеко од граница истине.

164. Почело кретања сваке страсти обично јесте чулни предмет који јој је сродан. Јер, без предмета који посредством неког чула себи привлачи силе душе, страшно кретање се никада не би породило. Наиме, страст се не може образовати без чулног предмета. Кад не би било жена, не би било ни блуда; кад не би било јела, не би било ни стомакоугађања; кад не би било злата, не би било ни златољубља. Према томе, као почело сваког страшног кретања наших природних сила служи чулни предмет, или демон који преко њега душу распаљује на грех.

165. Између Бога и човека стоје чулни предмети и предмети који се умом сагледавају. Желећи да прође до Бога, људски ум не треба да се пороби чулним предметима у делатном животу, нити да се задржава на мисленим предметима у сагледатељном животу.

166. Гнев Божији јесте болно осећање оних који се васпитавају. Оно се изазива навођењем невољних непријатности у животу којим Бог често приводи скромности и смирењу ум који се предао надмености услед врлине или знања. Њима му се омогућује да позна сам себе и своју немоћ. Осетивши је, он одбацује сујетно надимање срца.

167. Гнев Господњи представља скраћивање или прекидање удељивања Божанских дарова. Оно се дешава на корист сваког ума који високо и много о себи мисли и који се хвали добрима која му је дао Бог као да су плод његових властитих врлина.

168. Међу стварима по Божанском промислу заиста постоји правило и закон који чини да се они који су се показали неблагодарни за добра која су примили кажњавају супротним [тј. скорбима] како би постали захвални, те како би стекли искуство познања Божанске силе која чини добро. Јер, кад би нам промислом било допуштено да се несметано надимамо оним што је у нама добро, ми бисмо сасвим упали у богопротивну гордост, узмаштавши да врлине и знања стичемо сопственим природним силама, а не благодаћу.

169. Онај ко мисли да је већ достигао врх врлина уопште неће стати да тражи источни узрок добра, самоме себи приписујући силу да напредује у добру и сам себе лишавајући утврђења и утемељења спасења - тј. Бога. Онај, пак, ко у себи осећа природну оскудицу сила за добро, не престаје да журно ходи ка Ономе ко може да допуни оно што му недостаје.

170. Гнев праведно посећује ум који високо мисли о себи. Он се, наиме, оставља сам себи, при чему се попушта да трпи нападе од демона и у делању и у умовању како би осетио своју природну немоћ и стекао познаше силе и благодати која покрива и њега и свако добро у њему и како би се смирио, удаљујући далеко од себе неприродну и туђу надменост. Иначе ће на њега наићи други гнев - гнев одузимања раније уручених дарова.

171. Онај ко се није уразумио првим видом гнева, тј. остављеношћу, и ко се није смирио признавши га добрим учитељем благодарности, сусреће други гнев који од њега одузима дејство ранијих дарова и лишава га силе која га је дотле чувала. Тако говори Бог о неблагодарном Израилу, представљајући га у образу винограда: *Одузећу његову ограду и биће разграбљен. Разорићу његов зид и биће разрушен. Оставићу мој виноград и више се неће обрезивати, нити копати. У њему ће као на ледини нићи трње. Заповедићу облацима и на њега неће излити кишу (Ис.5,5-6).*

172. Постоји још један пут који води нечастивости: неосетљивост према губитку врлина. Јер, онај ко је навикао да показује непослушност Богу (преступањем заповести), одрећи ће се и самог Бога при одређеним околностима (које ће претити смрћу за испуњавање заповести). Он, наиме, телесни живот претпоставља Богу и телесна задовољства у осећању срца има изнад свих Божијих заповести.

173. [Понекад се дешава да] богољубиви и врлински човек, слично Језекији, разумпо се опасавши силом против демона, искуси напад злих духова који са њиме невидљиво у уму заподевају битку. Ради молитве, њему се одозго од Бога шаље анђео, тј. велика реч мудрости, те он руши и развејава сво ђаволско збориште. Уколико, пак, узрок победе и спасења не припише Богу, већ самоме себи, он неће му узвратити по Његовом уздарју (2.Днев. 32,25), нити ће са величином спасења изједначити мноштво благодарности, Он своје добро

расположење неће уравнотежити са добротом Онога ко га је спасао.

174. Просветимо ум Божанственим разумевањем, а тело украсимо начинима уздржања који му одговарају. Одбацивањем страсти тело учинимо разумном радионицом врлина. Јер, уколико су управљане разумом, страсти (које су урођене телу) немају ништа прекорног. Оне изазивају прекор када се дозволи да се крећу без његовог ограничења. Стога се каже да треба да одбацујемо природне страсти уколико се неприродно употребљавају, измакавши управљању разума.

175. Онај ко се надуо срцем због добијених дарова и пао у високоумље [помисливши] да није примио (1.Кор.4,7) [примљено], дочекује гнев који наилази на њега с обзиром да Бог допушта ђаволу да се са њим сплете мислено, те да поколеба његове делатне поретке врлина и помрачи његова умна светла разумевања како би осетио своју немоћ и схватио одакле долази сила која једина може да побеђује страсти у нама, те како би се покајао и смирио, одбацивши надменост самомњења. На тај начин ће он умилостивити Бога да од њега одврати гнев који обично наилази на непокајане и који одузима благодат која чува душу, остављајући празним неблагодарни ум.

176. Онај ко тело није осветио врлинама и ко душу није просветио истинским познањима не може да истински благосиља Господа. Расположење за врлине представља лице сагледатељног ума, подигнуто на висину истинског познања као на небо.

177. Блажен је онај ко је заиста спознао да Бог у нама као у оруђима врши свако дело и сагледавање, врлину и познање, победу и мудрост, доброту и истину, при чему ми од себе не доприносимо ништа осим расположења које жели добро. Имајући га, велики Зоровавел је, обраћајући се Богу, рекао: *Благословен си [Боже], који си ми дао мудрост. Тебе исповедам, Господе Боже отаца наших. Од тебе је победа, од тебе је мудрост и твоја је слава. Ја сам слуга твој* (2.Језд.4,59-60). Као истински благодарни слуга, он је све пренео на Бога, који је све даровао. Он Њега примивши, он је имао мудрост. Исповедајући га, он му је приписао сву силу дарованих добара: свезу победе и мудрости, врлине и знања, делања и сагледавања, доброте и

истине. Када се споје једне са другима, оне испуштају зраке једне славе и светлостности Божије.

178. Сва савршенства светих су очигледно била дарови Божији. Нико није имао ништа осим дарованог добра које Бог, као Владика свега, одмерава сагласно са степеном благодарности и расположења онога ко га прима. И [човек] овладава једино оним што посвећује Богу.

179. Свако од нас по мери вере која је у нама стиче очигледно дејство Духа. У ствари, свако сам за себе постаје уделитељ благодати. Стога нико од добромислећих неће стати да завиди другоме, који обилује благодаћу. Јер, и у њему самом лежи могућност да стекне расположење које условљава примање Божанствених добара.

180. Узрок разлике у раздавању Божанствених добара лежи у мери вере свакога (Рим.12,6). Саобразно са вером ми имамо и ревносну готовост да дејствујемо у духу вере. Према томе, онај ко дела мером своје делатности показује меру вере, примајући и благодат по мери вере. Онај, пак, ко не дела мером недејствености показује меру неверја, трпећи и недостатак благодати по мери неверја. Стога не чини добро онај ко завиди ономе ко чини добро, с обзиром да је очигледно да у његовим (а не у туђим) рукама стоји умножавање вере и дела, те примање благодати, која долази по мери вере (и дела која јој одговарају).

181. *И починуће на њему*, говори Исaiја, *Дух Божији, Дух мудрости и разума, Дух савета и крепости, Дух познања и умећа и испуниће га Дух страха Божијег* (Ис.11,2-3). Тим даровима одговарају и други дарови: страху - уздржавање од злих дела, крепости - чињење добрих дела, савету - разликовање онога што је супротно обавезама, умећу - непогрешиво виђење неопходног, познању - на делу постизање словесности која је скривена у врлинама, разуму - савршено расположење душе према спознатоме, мудрости - несхватљиво сједињење са Богом које причесника чини богом по заједничарењу.

182. Дух страха Божијег јесте уздржавање од злих дела. Дух крепости јесте усрдно стремљење и кретање ка одлучном испуњавању заповести. Дух савета јесте навика разликовања (добра и зла), на основу које разумно испуњавамо заповести, одвајајући добро од рђавог. Дух умећа јесте непогрешиво знање начина вршења врлина, на

основу кога никада не одступамо од здравог расуђивања разума. Дух познања јесте исправно схватање заповести и њихових разумних основа па којима стоје образи врлина. Дух разума јесте слагање са образима и основама врлина (тј. решеност да се испуне први и да се дејствује по другима) или, боље речено, преображавање (себе по њима) на основу чега се врши растварање природних сила са образима и основама заповести. Дух мудрости јесте усхићење Узроком духовних увида који постоје у заповестима и сједињење са Њим. Услед тог сједињења ми се, по мери доступној људима, на непознати начин посвећујемо у разумевање ствари (које постоји у Богу), те га саопштавамо и другим људима речју која излази из срца као из неког источника.

183. Слепу веру има онај ко не испуњава заповести Божије по вери. Ако су заповести Божије светлост, очигледно је да ће без Божанствене светлости остати онај ко их не испуњава. Јер, он поседује само гласовно, а не истинско божанствено звање.

184. Нико ко греша не може да наведе немоћ тела као оправдање за грех. Јер, јединство са Богом Словом је, разрешењем од клетве, у сили обновило сву природу, учинивши да скретање нашег произвољења према страсти остаје без извињења. Божанство Слова, које је по благодати увек саприсутно са оним ко верује у Њега, заглушује закон греха који постоји у телу (Рим.8,2).

185. Знање које није обуздано Божанственим страхом производи надимање. Оно онога ко се надима наговара да сматра сопственим оно што му је даровано. Делатност, међутим, која се умножава заједно са Божанственом љубављу не прима знање преко потребне мере, што делатеља приводи смиреностумљу.

186. Небеско станиште јесте бестрасна врлинска навика и знање које нема никакве заблуде која би могла да смућује мисли.

187. Прво бестрашће јесте савршено уздржање од злих дела, које се примећује код почетника. Друго бестрашће јесте потпуно одбацивање помисли о мисленом слагању на зло, које је својствено онима који са разумом проходе пут врлина. Треће бестрашће јесте непокретност страсне жеље које се може наћи код оних који од видљивих ствари усходе ка мисленим сагледавањима. Четврто

бестрашће јесте савршено очишћење и од најпростијег и голог маштања, које настаје у онима који су кроз виђење и сагледавање свој ум учинили чистим и јасним огледалом Бога. Према томе, онај ко се очистио од страсних дела, ко се ослободио од мисленог слагања са њима, ко је пресекао похотно кретање ка њима и ум очистио чак и од простог помишљања на њих (тј. онај ко има четири главна бестрашћа) - излази из области вештаствених ствари и ступа у божанствени и мирни чин мислених бића.

188. Првим бестрашћем се назива покрет тела који се не помера са места према стварном греху (тј. непокретност и поред постојања побуде). Друго бестрашће јесте савршено одбацивање душевних страсних помисли (којима може да се прља покрет [наведен код] првог бестрашћа), услед чега се избегава побуђивање њиховог дејства. Треће бестрашће јесте савршена непокретност похоте према страстима (којом се остварује и друго бестрашће, остваривано кроз чистоту помисли). Четврто бестрашће јесте савршено одбацивање свих чулних маштања у мислима (на основу кога је започето и треће, које избегава сликање представа страсти).

189. Почетак и крај спасења свакога јесте мудрост која на почетку рађа страх, а на крају љубав. Или боље, у почетку она сама јесте страх који свог љубитеља задржава од зла, да би се потом на крају сама по себи природно показала као љубав, испуњавајући духовним радовањем оне који су животом са њом заменили поседовање свих видљивих добара.

190. Свако исповедање смирује душу. Са једне стране је учи да призна да је оправдана благодаћу, а са друге - да схвати да је сама крива за своја сагрешења због свог немара.

191. Исповедање може бити двојако по садржају: једно се остварује у осећањима благодарности због дарованих добара, а друго у осећањима самоизобличавања и свести о ономе што је рђаво учињено. Јер, исповедањем се назива и благодарно помињање добро проживљених Божијих добротинастава и откривено сазнање о рђавим делима оних који су за њих криви. И једно и друго постаје мајка смирења. Јер, обично се смирава и онај ко захваљује за добра, и онај ко себе кажњава за прегрешења. Један се сматра недостојним дарованих добара, а други моли за опроштај прегрешења.

192. Страст гордости се састоји из два незнања или несхватања. Спојивши се, они чине једно сливено (гордо) мудровање. Јер, горд је једино онај ко не признаје ни Божанску помоћ, ни људску немоћ. На тај начин је гордост лишеност Божанског и људског знања.

193. Таштина је одступање од циља по Богу и приступање другом циљу, који није по Богу. Јер, ташт је онај ко се брине о врлини ради своје, а не ради Божије славе. Он има у виду једино да својим трудовима прикупи непостојане људске похвале.

194. Човекоугодник се стара само о показивању свог спољашњег понашања и о заслуживању добре речи од лажљивца. Тиме он купује гледање и слушање од оних који се наслађују или диве само видљивом и чуеном, одређујући врлину само опим што локазују чула. Човекоугађање је, према томе, показивање пред људима и ради људи добре нарави и речи.

195. Лицемерност је притворно пријатељство, или мржња прикривена дружевношћу, или непријатељство које дејствује под маском добронамерности, или завист која опонаша црте љубави, или живот који се прекрива лажним изгледом врлине, а не стварном врлином, или изигравање праведности која се врши само на показ, или обмана која има изглед истине. Све то журе да остваре они који исквареном наравственошћу опонашају змију.

196. Узрок свих твари и свих добара која се у њима налазе јесте Бог. Онај ко се надима врлином или знањем и са мером врлине, тј. напредовања у њој уз помоћ благодати (не задржавајући свест о својој немоћи) очигледно није избегао злог духа гордости. Ради сопствене славе чинећи добро, он је себе претпоставио Богу, будући закачен удицом таштине. Он твори врлину или говори о њој само да га *људи виде* (Мт.23,5), постављајући људско одобравање изнад Божанског и болујући од човекоугађања. Онај, пак, ко своје понашање украшава часним изгледном врлина са злом намером да обмане и ко видљивошћу побожности покрива рђаво настројење срца тргује врлином из лицемерне злоће. Очигледно је да је нико од њих свој циљ није усмерио па Узрок свега, него на нешто друго.

197. Демони не мрзе ни целомудреност, не гнушају се поста, као ни раздавања имања, ни гостопримства, ни псалмопојања, ни

усрдности за читање, ни усамљености, ни високих сагледавања, ни спавања на голој земљи, ни бдења, нити било чега другог што одликује живот по Богу, само ако је његов циљ постављен у нешто што се њима допада.

198. Демони који нападају [људе] који немају врлине јесу они који уче блуду и пијанству, среброљубљу и зависти. Демони, пак, који нападају [људе] који имају врлине јесу они који уче самомњењу, таштини и гордости, чиме преко десног сакривено у нас сеју лево.

199. Духови злобе нам невидљиво приступају носећи преварни изглед духовног пријатељства са намером да нам добром донесу греховну смрт (Рим.7,13) и говоре: И ми ћемо заједно са вама да градимо (2.Јез.5,65). О када бисмо и ми њима одговорили: Нећете ви са нама зидати дом Господу Богу нашем. Ми сами ћемо га саградити Господу Богу Израилевом (2.Јез.5,68). Ми смо већ избегли духове који нападају на оне који немају врлине. Ми и сада хоћемо да смо сами да нас ви не бисте искушавали да се узнесемо због њеног обиља, те да не бисмо пали падом који је много погубнији од првог. Јер, тада је нада на подизање била већа с обзиром да смо се убрајали у оне којима се због немоћи снисходљиво прашта. Сада бисмо, пак, били омражени због гордости. И опет, ми нисмо сами стога што имамо свете анђеле као помоћнике у добру, па најзад и самог Бога који нам се јавља делима правде и који нас изграђује у свети храм, слободан од сваке страсти.

200. Речено је: *Много је моћна усрдна молитва праведника* (Јак.5,16). Она бива двоструко потпомагана. Прво, (кад је молитвеник сам праведан) и кад узноси молитву Богу имајући дела по заповестима. Због тога се она не састоји само из речи и не приноси се само празним звуком. Она није празна и без основе, већ дејствена и жива, оживљавана делима по заповестима. Јер, сила и снага молитве зависе од испуњавања заповести кроз творење врлина. Друго, кад онај ко иште молитве од праведника и сам чини дела молитве, обећавајући да ће да се исправи и заиста исправљајући ранији живот. Своји добрим обраћењем, он молитву праведног чини силном и многомоћном.

201. Онај ко се више наслађује грешним делима неголи врлинама нема никакве користи уколико прибегава молитви праведног. Некада је и велики Самуило оплакивао Саула који је грешио, али није био у стању да за њега умилостиви Бога. Јер, као помоћ своме плачу он

није имао одговарајуће исправљење грешника. Стога је Бог зауставио свог слугу од бескорисног плача, говорећи му: *Докле ћеиџи плакати због Саула? Ја га одбаџих да не царује више над Израиљем* (1.Цар.16,1).

202. Ни најсаосећајнији Јеремија није био услишен кад се молио за Јудејски народ, који се до безумља прилепио за демонску прелест. Јер, његова молитва није била поткрепљења обраћењем безбожних Јудејаца од прелести. И њега заустављајући од непрестане бескорисне молитве, Бог говори: Немој се молити за те људе и немој тражити да их помилујем. Немој искати и немој приступати мени за њих, јер те нећу услишити (Јер.7,16).

203. Знак великог незнања (да не кажемо безумља) јесте кад онај ко се у срцу наслађује погубним делима иште спасење молитвама светих, и кад моли опроштај, премда се у исто време са самохвалисањем у мислима и чулима стварно оскрнављује. Онај ко иште молитву праведнога не треба себи да дозвољава да је чини бесплодном и недејственом, уколико заиста мрзи зло. Он треба да је окриљује својим врлинама, чинећи је дејственом и моћном да доспе до Онога ко може да остављење прегрешења.

204. *Много је моћна усрдна молитва праведника* (Јак.5,16), потпомагана или праведником, који је твори, или оним ко моли праведника да је чини. Са стране праведника њу потпомаже смелост коју има пред лицем Онога ко испуњава молбе праведних. Са стране онога ко је иште од праведног, њу потпомаже напуштање раније рђаве нарави и свесрдно окретање врлини.

205. Слово истине познаје двоструку тугу. Једна се у души изграђује невидљиво, а друга се видљиво устројава у чулном поретку. Једна обузима сву дубину душе, будући да је изазвана бичевима савести, а друга облаже чулност, задржавајући је од природног разливања тежином скорбних невоља.

206. Реч истине познаје две жалости и две врсте искушења. Једне настају побуђивањем рђавих жеља у области произвољења, а друга наилазе мимо произвољења у виду невољних непријатности, скорби и невоља. Прва постају узрок душевне жалости, а друга - чулне жалости.

207. Искушење које се образује у области произвољења [тј. воље] души причињава тугу, док чулности пружа задовољство. Напротив, ненамерно искушење (које се разумно сусреће) теши душу, док тело обременује жалашћу.

208. Мислим да је Господ и Бог наш, учећи своје ученике како треба да се моле, речима: *И не уведи нас у искушење* (Мт.6,13) подстицао да избегавамо искушења која настају у области произвољења, тј. од разбуктале похоте која колеба добра расположења и намере. Напротив, велики Јаков, који се именује и братом Господњим, оне који се подвизавају за истину учи да не буду савладани искушењима која наилазе. Говорећи: *Сваку радост имајте, браћо моја, када паднете у различна искушења* (Јак.1,2), он је имао у виду непроизвољна искушења, тј. она која долазе мимо наше воље, изазивајући скорби и тескобе. То јасно показују и речи које следе за њима. Јер, Господ додаје: *Но избави нас од злога, а велики Јаков наводи: Знајући да кушање ваше вере гради трпљење, а трпљење нека усавршије дело, да будете савршени и потпуни без икаквог недостатка* (Јак.1,3-4).

209. Савршен је онај ко се са произвољним искушењима бори уздржањем, а непроизвољна [тј. невољна] подноси са трпљењем. Потпун је, пак, онај ко делање врши са познањем, а сагледавање не оставља недејственим.

210. Природна дејства ума и осећања су међусобно супротна с обзиром на крајњу различитост и несходност њихових предмета. Он за своје предмете има мислена и бестелесна бића, која опажа бестелесно, а она - чулне и телесне природе, које опажа чулно.

211. Чим чула почне да сматра својом природном силом, ум одмах, заплевши се видљивошћу чулних ствари, постаје проналазач телесних задовољстава. Он услед пристрасног расположења према осећањима нема снаге да се подигне изнад природе видљивих ствари.

212. Спасоносним уживањем се назива радост душе због врлина. Душекорисном, пак, патњом се назива скорб тела због врлина. Стога онај ко се страсно предаје чулним добрима своје стремљење обраћа на оно што није исправно. И онај ко избегава случајности које доводе до

лишавања тих добара бежи од онога од чега не би требало да се удаљава.

213. Без сунчеве светлости око не може да опажа чулно. Ни без духовне светлости људски ум никада не може да опажа духовно сагледавање. Јер, чулна светлост природно осветљава чула ради опажања чулних ствари, а духовна светлост обасјава ум ради сагледатељног схватања натчулног.

214. Измишљање произвољних тешкоћа и наилажење невољних, исцрпљују похоту и пресецају њено снажно кретање. Ипак, они не уништавају силу или способност за рађање, која лежи у нашој природи као закон. Јер, добровољно мудрољубље обично порађа бестрашће воље, а не природе. Због бестрашћа воље ум посећује благодат Божанствене сладости.

215. Није могуће да Господ (који је по природи мудар, праведан и свемогућ) као мудар не зна начин исцелења (наше грехом болесне природе), да као праведан неће некако власно да издејствује спасење човека (који је вољно пао под бреме и кривицу греха), и да као свемогућ не може да изврши оно што је неопходно за наше излечење.

216. Премудрост Божија се пројављује у Његовом истинском суштаственом постајању човеком. Његова правда [се пројављује] у Његовом прихватању природе (кроз рођење), која је способна да страда слично нама. Његова свемоћ [се најзад, пројављује] у Његовом устројству (кроз страдања и смрт) непрестаног живота и неизмењивог бестрашћа за нашу природу.

217. Завидећи Богу и нама, ђаво је преварно човеку саопштио да му Бог завиди. Тиме га је он и навео на преступање заповести. Он Богу завиди, [не желећи] да постане очигледна заиста свеопевана Његова сила која човека чини богом. Човеку, пак, он завиди [јер не жели] да због врлине очигледно постане причесник Божанске славе. Пакосник, дакле, не завиди само нама због наше славе код Бога услед врлина, већ и Богу због пројављивања Његове свеопеване љубави која се показује у нашем спасењу.

218. Једино по безгранично моћном хтењу своје блакости Бог обухвата и одржава све - и анђеле и људе, и добре и зле. Они, међутим,

нису подједнако причесни Богу. Он без задржавања проходи кроз све, саобразно са њиховим настројењем.

219. Ми у Христу не признајемо разлику лица, с обзиром да је Тројица остала Тројица и након што се Слово оваплотило. Оваплоћењем се, наиме, Светој Тројици није додало ново лице. У Њему признајемо разлику природа како се тело по природи не би исповедало једносушно Слову.

220. Кривоклетник је онај ко се лажно заклиње именом Господњим, тј. обећаје Богу да ће да живи врлински, да би потом све своје старање окренуо на оно што је туђе завету који је изрекао сопственим устима. Он неиспуњавањем заповести престапа заветно обећање благочастивог живота. Кратко речено, избравши живот по Богу и не поставши потпуно мртав за садашњи живот, он се показује као лажов и клетвопреступник. Он није испунио заклетву Богу да ће непорочно ићи путем богоугодних подвига.

221. Онај ко наилазак невољних искушења подноси са непоколебивим мишљењем (слично блаженом Јову и храбрим мученицима), постаје силни светилник који, силом примљеном од Господа, чува неугасиву светлост спасења. И онај ко, осветљен светлошћу познања, препознаје замке лукавог и познаје начин сукобљавања у невидљивој борби постаје светилник другима. Слично великом апостолу, он може достојно да каже: *Јер нам његове намере нису непознате* (2.Кор.2,11).

222. Светилник без уља не може да остане стално упаљен. Ни светлост духовних дарова не може да се сачува без доброг настројења које је прешло у навику и које храни унутрашњу доброту одговарајућим речима, делима и наравима, као и осећањима и мислима које су му приличне. Јер, сваки духовни дар изискује одговарајућу навику (или настројење) која му непрестано долива (по примеру уља) неко мислено вештаство. На тај начин, он на основу доброг настројења онога ко га је примио остаје целовит.

223. Бог се назива и јесте Отац по благодати само оних који врлинском нарави сведоче о свом благодатном рођењу у духу од Бога. У тој нарави, која сачињава лице душе и у врлинама које их одражавају, виде се очигледне црте Бога који ју је родио. Они који их

поседују подстичу оне који их виде на прослављање Бога. Они свој живот представљају подражавању, као најбољи образац врлина. Јер, Бог се обично не прославља голим речима, већ делима правде, која много више неголи речи објављују величину Божију.

224. Онај ко у себи показује познање које се остварује делањем, и делање које оживљује познање, пронашао је начин истинског дејства Божијег у нама. Онај, пак, ко наведене црте има раздвојене - или је познање учинио пуком маштом, или је делање претворио у бездушног идола. Јер, неделатно познање се ничим не разликује од маштања, немајући потврду своје делатности. И опет, неосмишљена делатност је исто што и идол, с обзиром да нема познање које је оживљава (одушевљава).

225. Заиста је надменост проклета страст. Она се састоји из спајања два зла - гордости и таштине. Гордост одриче Творца врлина и природе, а таштина кривотвори и природу и саму врлину. Јер, горди ништа не чини по Богу, а код таштог ништа не бива по природи.

226. Страхом спречавајући неправду, писани закон учи правди. Временом навика рађа правдољубиво расположење, које чини да је настројење за добро чврсто. Оно, опет, чини да се претходна порочност заборавља.

227. Обрезање у духовном смислу представља савршено одсецање склоности према телесним похотама.

228. Субота је упокојење кретања страсти или њихова савршена недејственост.

229. Бог није заповедио да се поштује субота, нови месец и празници са намером да људи поштују дане као дане. Јер, то би значило узаконити служење твари више неголи Творцу (Рим.1,25), са мишљу да су, наводно, дани сами по себи природно достојни поштовања и поклоњења. Напротив, кроз установљење поштовања дана, Он је симболички наредио да поштују Њега самог. Јер, Он сам јесте Субота, као починак од зноја и житејских брига и од трудова на делима правде. Он сам јесте и Пасха, као ослободилац држаних на горком послу греха. Он је и Педесетница, као почетак и крај свега.

230. Духовним жртвама сматрамо не само умртвљење страсти, које се кољу мачем *Духа, који је реч Божија* (Еф.6,17), већ и посвећивање свих природних сила Богу, које се огњем благодати Духа Богу приносе као свепаленица.

231. Власт греха или плотско мудровање се пресеца благодаћу светог крштења, док га делатно повиновање Божанственим заповестима сасвим умртвљује мачем Духа,

232. Страст стомакоугађања је сластољубивом помисли, као мачем, обезглавила многе врлине. Она семена целомудрености убија неуздржањем, законитост правде квари лакомошћу, природне свезе човекољубља пресеца самољубљем. Кратко речено, страст стомакоугађања истребљује сав пород врлина.

233. Сваки ревнитељ спасења прилеже и уз дела врлине и уз свете помисли. Јер, без врлина и познања још нико никада није успео да стекне спасење. Дело врлине јесте привођење у поредак телесних покрета, здравим расуђивањем као уздом искусно их задржавајући од неумесних саплитања. Дело, пак, познања јесте добро промишљање и разумно расуђивање како треба дејствовати и потом се труд на остваривању закљученог.

234. Онај ко је умртвио *удове своје који су на земљи* (Кол.3,5), ко је угасио сво своје телесно мудровање, ко је одсекао свако саосећање према њему тако да са блаженим апостолом Павлом може да каже: *Ко ће нас раставити од љубави Христове* (Рим.8, 35), долази [у положају] да је без оца и без мајке и без остале родбине, слично великом Мелхиседеку (Јев.7,3). Због потпуног сједињења са духом, које се десило код њега, они немају чиме да задржавају његово тело и природу.

235. Крај садашњег живота није праведно, како ми се чини, називати смрћу. Пре би га требало назвати избављењем од смрти, удаљењем из области трулежности, ослобођењем од ропства, престанком узнемирења, пресецањем борбе, изласком из таме, одмором од трудова, смиривањем кључања, скривањем од стида, бежањем од страсти, и уопште - од границе свих зала. Исправивши се кроз слободно самоумртвљавање, свети су себе учинили туђима и странцима за овај свет. Храбро се борећи са светом и телом и са

изданцима који из њих израстају, они су у себи сачували неокрњено достојанство душе, избегавши саосећање према чулима која порађају прелест.

236. Свети су били благи и човекољубиви, нежни и милосрдни, показујући подједнако расположење љубави према целом роду. Уз његову помоћ, они су читав живот чували најбоље од свих добара - смирење (тј. чуварку добара и рушитељску зла које им је супротно), остајући неуловљиви за сва искушења која нас оптерећују, како произвољна (која су од нас), тако и непроизвољна (која нису од нас). Прва су они подављивали уздржањем, а друга одбијали трпљењем.